

Katedra: Filosofie
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis- humanitní studia

**KOMUNIKACE MEZI ŠKOLOU A RODIČI
ROMSKÝCH ŽÁKŮ
COMMUNICATION BETWEEN SCHOOL
AND PARENTS OF ROMA PUPILS**

Bakalářská práce: 12-FP-KFL-169

Autor:
Eliška ZACHOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Stanislava Exnerová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
48	8	0	8	21	2

V Liberci dne: 26. 6. 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Komunikace mezi školou a rodiči romských žáků
Jméno a příjmení autora: Eliška Zachová
Osobní číslo: P09000495

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. 06. 2012

Eliška Zachová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří se podíleli na úspěšném dokončení této práce. Velké poděkování patří vedoucí mé práce PhDr. Stanislavě Exnerové za pomoc a cenné rady při vedení bakalářské práce. Ráda bych poděkovala i paní ředitelce PaedDr. D. Studničkové a asistentovi pedagoga panu D. Kotlárovi, kteří se mnou vedli rozhovor a pomohli mi při průzkumu na jejich základní škole praktické. Tímto děkuji i všem pedagogům za jejich ochotu při vyplňování dotazníků. Rodině děkuji za podporu a pomoc v průběhu celého bakalářského studia.

ANOTACE

Bakalářská práce „Komunikace mezi školou a rodiči romských žáků“ je zaměřena na specifika této komunikace. Věnuje se jejím hlavním formám a způsobům jakými je uskutečňována či využívána. Jelikož se jedná o interakci mezi dvěma odlišnými subjekty, objevují se zde i komunikační bariéry. V práci jsou uvedeny příklady těchto bariér, ale také možné způsoby, jak je překonat. Komunikace mezi školou a rodiči se formuje na podkladu tvořeném rozdílnými kulturními a socio-ekonomickými podmínkami. Proto se práce věnuje specifikům romské rodiny i učitelům, kteří zde hrají jednu z nejdůležitějších rolí, jelikož prostřednictvím nich škola s rodiči komunikuje. Celá práce je koncipována jako spojení teorie s vlastním průzkumem, proto je zde i stať, kde jsou vyhodnoceny výsledky získané z rozhovorů i dotazníků.

Klíčová slova: komunikace, vzdělávání, škola, rodiče romských žáků, Romové, asistent pedagoga, základní škola praktická

ABSTRACT

The Bachelor work „The communication between school and parents of Roma pupils“, is focused on specifics of these communication. This work is devoted to main forms and ways of realization this communication. Because this communication is interaction between very different subjects, it brings the communication barriers. In these work we can find out the examples of these barriers, and also the possible ways how to overcome them. Communication between school and parents is formed on foundation, which is constituted by different culture and socio-economic circumstances. In view of this fact this work is deal with the specifics of Roma family and also of teachers, because through the agency of teachers, school communicate with parents. Whole work is designed like a connection between theory and practice, that's why is in this work part, which is devoted to a research by the form of a questionnaire and interview.

Key words: communication, education, school, parents of Roma pupil, Romany, assistant of teacher, basic practice school

Obsah

Úvod.....	7
1. Pojem komunikace	9
1.1. Pedagogická komunikace	9
1.1.1. Funkce pedagogické komunikace.....	10
1.2. Formy komunikace školy s rodiči	11
1.2.1. Typy vztahů mezi školou a rodiči	13
2. Romský žák a jeho rodina.....	15
2.1. Hlavní znaky romského etnika.....	15
2.2. Postoj majority k romské minoritě.....	17
2.2.1. Národní identita	18
2.3. Romská rodina jako společenství.....	18
2.3.1. Romské dítě v minulosti	18
2.3.2. Vývoj romského dítěte v rámci komunity.....	19
2.3.3. Romské dítě dnes.....	19
2.4. Složení romské komunity	20
3. Učitel romských žáků	21
3.1. Přístup učitele k romským žákům	22
3.2. Vztah učitele a romských rodin	23
3.3. Asistent pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky	23
4. Komunikace mezi školou a rodiči romských žáků	25
4.1. Výsledky vlastního průzkumu	30
4.2. Komunikační bariéry mezi školou a Romy	33
4.3. Překonání komunikačních bariér	35
4.4. Příklady dobré praxe	37
5. Základní školy praktické	40

Závěr	43
Použité zdroje	45
Literatura	45
Internetové zdroje	46
Seznam příloh.....	48
Přílohy.....	49
Příloha č. 1: Dotazník.....	49
Příloha č. 2: Grafické vyhodnocení dotazníkového šetření.....	51

Úvod

Komunikace nás provází celý život, proto bychom jí měli věnovat mnohem více pozornosti, než je tomu dnes. Dnešním častým problémem základních škol je, že je rodiče pokládají pouze za místa kam odložit své děti, kde se jim dostane vzdělání, ale také výchování. Někdy se setkáváme s problémem, že naopak školy vnímají rodiče jako „otravné“ klienty a snaží se komunikaci s nimi omezit na co nejmenší míru. Takovéto představy o škole, či o rodičích neprospívají ani jedné straně, ale nejvíce mohou uškodit dětem. Je velice zajímavé jak velkou roli hraje komunikace mezi školou a rodiči ve vzdělávání. Komunikace je také hlavním činitelem, který ovlivňuje školní úspěšnost žáků.

Tato práce je zaměřena zejména na rodiče romských žáků. V dnešní době se v naší společnosti vyskytují velké problémy v soužití minoritní společnosti (Romů) a majoritní společnosti. Jako zásadní problém, ve kterém podle mého názoru spočívá zárodek tohoto konfliktu, je vzdělání. V České republice statisticky klesá vzdělanostní úroveň, týká se to tedy i Romů. Jejich vzdělání je nedostatečné, z tohoto důvodu jsou nejvíce ohroženy v oblasti zaměstnání. Často se spoléhají na sociální dávky či kriminální činnost. Pokud v tomto prostředí vyrůstají děti, pravděpodobně se vydají podobnou cestou jako jejich rodiče či celá komunita. V důsledku mnoha dalších faktorů jsou žáci romského etnika často z běžného základního školství vyčleňováni a doporučováni do základních škol praktických. Na těchto typech škol se jim však dostává jen polovičního vzdělání, než by si zasloužili, tím se však celý kruh uzavírá, může se zdát, že z něj není cesty ven. Podle mého názoru ale existuje mnoho cest jak tuto situace řešit.

Jednou z možností pro řešení tohoto problému, je zlepšit komunikaci mezi školou a rodiči romských žáků. Škola i rodiče by měli být partnery. Bez snahy obou těchto stran není možné situaci zlepšit. Vždy když chcete s někým navázat kontakt, úspěšnou spolupráci, je velmi důležité poznat prostředí, ze kterého ten druhý pochází. Proto zde také podám krátkou charakteristiku romského etnika, jak se objevuje a je vnímáno literaturou. Není dobré, aby učitel, který pracuje s romskými žáky a tudíž i s jejich rodiči, přistupoval k těmto dětem a rodičům stejným způsobem jako k neromským. Každý pochází z jiných kulturních i socio-ekonomických podmínek, mají jiný temperament, odlišný způsob vyjadřování i jazyk, kterým mluví. Všechny i mnohé další faktory by měly ovlivňovat komunikaci.

Práce se nesoustředí pouze na samotné Romy, ale také na učitele romských žáků. Těch se tato problematika týká nejvíce. Zajímavé zkušenosti a jistě i velký přínos v sobě nese osoba asistenta pedagoga, proto věnuji i tomuto tématu část práce. Učitelé by měli být hlavními nositeli vzdělanosti, v dnešní době je jim však také připisována až příliš velká zodpovědnost za výchovu dětí. Je nutné si uvědomit, že hlavní břímě výchovy spočívá na rodičích. Pokud rodiče nejsou ochotni s učiteli komunikovat a spolupracovat, další snaha učitelů může být marná. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby se učitelé a rodiče stali partnery a jejím hlavním cílem by měl být šťastný, vzdělaný a úspěšný žák. Konstruktivní komunikace, by jim v tom měla pomoci. Zde je vidět, jakým výrazným činitelem se komunikace stává.

Pokud se komunikace s rodiči rozvine správným směrem, je velmi pravděpodobné, že by se výsledky romských žáků mohly postupně zlepšovat. Pokládám si však otázku, zda je komunikace na této úrovni rozvíjena, případně jakou má formu? Snaží se učitelé, nebo rodiče navázat vzájemnou spolupráci? Jak výrazně může být žák ovlivňován stagnující či rozvíjející se komunikací? Má to na něj opravdu takový vliv jak bylo uvedeno výše? Cílem této práce je nalézt odpovědi na tyto a mnohé další otázky.

1. Pojem komunikace

Psychologický slovník definuje komunikaci jako dorozumívání, sdělování, přičemž obecně nejde o specifický lidský jev, na rozdíl od jazyka existuje také u živočichů, potřeba vysílat a přijímat informace je vrozené všem živým tvorům ať jde o zvuky, barvu, gesta, mimiku nebo pachy.¹

Původem tohoto slova je latinské *communicare*, což znamená informovat, oznamovat, radit se s někým. Již z tohoto prvotního vymezení je patrné, že se vždy jedná o určitou interakci mezi dvěma nebo více subjekty.

Sociální komunikace je speciální formou sociálních styků, sdělování a sdílení významů nespočívá v pouhém přenosu informací, ale předpokládá porozumění, můžeme ji považovat za dílčí případ interakce, účastní se jí: 1) komunikátor, což je osoba sdělující, 2) komunikant- osoba přijímající sdělení a 3) komuniké- vlastní sdělení.²

M. Vágnerová ve své knize uvádí, že sociální komunikace je slovním sdělením, které umožňuje předávání zkušeností, koordinování společné činnosti, a také vybízení druhého člověka k určitému jednání či chování. Spolu s verbální komunikací probíhá i nonverbální, tedy mimoslovní komunikace, pomocí mimiky, kterou vyjadřujeme smutek, radost, údiv nebo váhání. Součástí nonverbální komunikace jsou také gesta, jimiž můžeme vyjádřit souhlas, nesouhlas či vyhrožování, také lze spoustu informací předat očním kontaktem, nebo vzdáleností od druhého člověka.

Během sociální komunikace a interakce probíhá zároveň **sociální percepce**, znamená to poznávání druhých lidí, zvláště jejich emočních stavů, motivů a postojů, které se vztahují k probíhající interakci a komunikaci. Pokud jsou příznivé podmínky, tak se neustále zvyšuje sociální percepce, dochází ke zvýšení vnímavosti a senzitivity k projevům druhých lidí.³

1.1. Pedagogická komunikace

Pokud se věnuji ve své práci komunikaci školy s rodiči, nesmím ovšem také opomenout komunikaci pedagogickou. Je to nutná součást komunikace ve škole. Bylo by

¹ HARTL, P.-HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-686-5. S. 258.

² HARTL, P.-HARTLOVÁ, H., pozn. 1, s. 259-260.

³ ČÁP, J.-MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 978-80-7367-273-7. S. 57.

také zajímavé se podívat, zda pedagogická komunikace a komunikace školy s rodiči mají něco společného, nebo zda se naprosto liší?

Pojem pedagogická komunikace můžeme vymezit několika způsoby, uvedu zde několik základních vymezení.

D. Gavora definuje pedagogickou komunikaci jako výměnu informací mezi účastníky výchovně-vzdělávacích cílů. Řídí se osobitými pravidly, které určují pravomoci jejich účastníků.⁴

U A. N. Lont'jeva se objevuje tato definice: „pedagogická komunikace je profesionální komunikace učitele se žákem při vyučovací hodině i mimo ni, jež má určité pedagogické funkce a je zaměřena na vytvoření příznivého psychologického klimatu.“

J. Andersonová hovoří o komunikaci mezi dítětem a rodičem, píše, že jde o dávání a brání. Jako by komunikace měla formu ping-pongu. Píše také, že „míček“ má být neustále v pohybu. Stejná pravidla ale platí i pro pedagogickou komunikaci. Toto je velice zajímavý poznatek. Pedagogická komunikace se tedy neodehrává pouze na úrovni školy, ale také v rodině. Rodiče tak mnohdy mají funkci učitelů, proto je velmi důležité rozvíjet styky mezi školou a rodiči.

1.1.1. Funkce pedagogické komunikace

Pedagogická komunikace patří mezi specifické formy komunikace, má také své funkce, které bychom měli znát. Na nich je také velmi dobře vidět, jak je důležitá spolupráce s rodiči.

- 1) Zprostředkovává společnou činnost účastníků.
- 2) Zprostředkovává vzájemná působení účastníků v širším smyslu včetně výměny informací, zkušeností, ale i motivů, postojů a emocí.
- 3) Zprostředkovává osobní i neosobní vztahy.
- 4) Formuje všechny účastníky pedagogického procesu, zejména osobnost žáků.
- 5) Je prostředkem k uskutečňování výchovy a vzdělávání.

⁴ NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi: význam komunikace, vztah učitele k žákovi, komunikace ve škole, ukázky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 80-247-0738-1. S. 26.

- 6) Konstituuje každý výchovně vzdělávací systém, jelikož tvoří jednu z jeho hlavních složek, zajišťuje také jeho fungování, vnáší do něj pohyb, ale na druhou stranu udržuje také stabilitu.⁵

Podle výše zmíněného vymezení pedagogické komunikace bychom mohli vysledovat určité společné znaky s komunikací mezi školou a rodiči. Většinou obě komunikace mají omezený obsah, sociální role účastníků jsou stanoveny a také jsou dohodnuta komunikační pravidla. Obě mají vytvářet buď osobní, nebo neosobní vztahy, a také dochází ke vzájemnému působení účastníků ve smyslu výměny informací, zkušeností, ale také postojů a emocí.

1.2. Formy komunikace školy s rodiči

Vytváření vztahu mezi rodinou a školou je základem, na kterém může být posléze budována pevná stavba cílevědomé výchovy a vzdělávání. Ideálem by byl přístup rodičů k učitelům jako k přátelům a těm, kteří jim mohou pomoci. V dnešní době se bohužel ale častěji setkáváme s případy, kdy je učitel brán jako nepřítel a překážka ve vývoji dítěte.⁶

Je tu více než jasný vliv rodiny na výchovu a další vzdělávání dětí, proto by škola a rodiče jako primární činitelé výchovy měli postupovat společně. Jen tak může být dosaženo optimálního cíle ve vzdělávání. Pokud by tyto dvě základní složky v životě dítěte šly proti sobě, žák se v této situaci může ztratit a další snahy učitelů mohou být marné, jelikož primárně je dítě ovlivněno rodinou.

Školy komunikují s rodinami svých žáků, především prostřednictvím svých pedagogických pracovníků. Důležité tedy je, aby učitelé měli dobré komunikační dovednosti, ale také aby je neustále rozvíjeli. Učitelé by neměli dbát na komunikace pouze ve třídách s žáky, ale je velmi důležité rozvíjet své komunikační schopnosti i směrem k rodinám a širší veřejnosti v rámci propagace školy. Tato komunikace by měla být stavěna na společném cíli.⁷

⁵ MÜLLEROVÁ, S. *Komunikace ve škole: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. 80-7083-618-0. S. 8-9.

⁶ KRÁLÍKOVÁ, M.-SINGEROVÁ-NEČESANÁ, J. *Rodina a škola ve výchovné spolupráci*. 1. vyd. Praha: SPN 1985. S. 21.

⁷ EGER, L.ed. *Komunikace školy s veřejností*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2001. 80-7082-828-5. S. 14.

Komunikační příležitosti, které školy nabízejí, jsou:

Osobní komunikace: interakce mezi učiteli a rodiči žáků, patří mezi ně:

- třídní schůzky,
- konzultační hodiny,
- zájmové kroužky,
- aktivity školy pro veřejnost,
- osobní návštěva rodin,
- školní rada,

Všechny tyto formy komunikace mají společný cíl, tím je vytvořit mezi školou (učiteli) a rodiči vztah, založený na důvěře. Během nich by se měla rozvíjet komunikace a spolupráce, která má zajistit zlepšení výchovy a vzdělávání jejich dětí (žáků).

Osobní návštěvy v rodinách by měli být, podle mého názoru, využívány zejména u žáků pocházejících ze zhoršených sociálně a ekonomicky znevýhodněných rodin, či rodin odlišných kultur. Tato forma je velmi důležitá k poznání a pochopení podmínek, ze kterých žák pochází. Na tomto základě poté učitel může pracovat s konkrétním žákem mnohem efektivněji.

Třídní schůzky jsou asi nejčastěji využívanou formou osobní komunikace mezi školou a rodiči. Vyžadují však dochvilnost, pravidelnost a zájem rodičů, někteří ovšem nejsou schopni takové podmínky splnit. Škola proto musí používat různé strategie, jak rodiče do školy přilákat.

Neosobní komunikace:

- telefonická komunikace,
- žakovská knížka,
- vysvědčení,
- nástěnka,
- školní časopis,
- internetové stránky,
- komunikace pomocí dopisů,
- dotazníkové šetření.

Tato neosobní komunikace je většinou jednostranná a slouží především ke sdělování důležitých informací, jak o dění ve škole, o výsledcích žáka, chování, hodnocení činnosti žáka, informace o činnosti školy. I když v dnešní době i tato komunikace nabízí široké možnosti zpětné vazby, často se tak ovšem nestává. Bohužel i přes nízké cíle, co se vytváření vztahů a rozvíjení komunikace mezi školou a rodiči týče, patří tyto formy komunikace mezi nejběžnější. Vychází to zejména z rychlosti a účinnosti předávání informací.

Zřejmě nejčastější formou neosobní komunikace je žákovská knížka, rodiče ji kontrolují často, bohužel se z ní nedozví podstatné informace o práci svých dětí ve škole. Objevují se ale i takové případy, kdy zájem rodičů o dítě je tak malý, že si mnohdy nezjišťují ani informace ze žákovských knížek, a tak se bohužel někdy stává vysvědčení jedinou informací, kterou rodiče získají o výsledcích svých dětí ve škole.

1.2.1. Typy vztahů mezi školou a rodiči

Jak bylo již uvedeno, komunikační příležitosti vytvářené školou slouží zejména k upevnování vztahů mezi rodinou a školou. Jaké typy vztahů mezi školou a rodiči existují, si následně uvedeme:

Vztahy rodičů a školy mohou mít více podob. První z nich je **partnerský** přístup školy k rodičům. Rodič (partner) je vnímán jako aktivní účastník vzdělávacích procesů ve škole. Jeho názory jsou pro školu hodnotné, ačkoliv nejsou rodiče pedagogicky vzděláni. Podílí se na rozhodování, sdílí tedy spolu s pedagogickými pracovníky vzájemnou odpovědnost. V tomto přístupu nejsou stavěny do popředí povinnosti školy nebo rodičů. V dnešní době se jedná o velmi diskutovaný přístup, někteří odborníci tuto variantu zatracují, jiní jsou naopak její zastánci. Zdá se, že existují pouze dva póly názorů na tuto problematiku. Z mého pohledu může mít jistý přínos, ale nemělo by se jednat o pouhé podřízení se školy názorům rodičů. Přece jen by měl být vždy v popředí názor odborníka, jakým by pedagog měl být.

Další variantou přístupu rodičů ke škole, je vztah **škola-klient**. Rodič předpokládá, že pokud si vybere určitou školu, bude mít zákaznické právo na informace o svém dítěti ze strany školy, bude mít možnost konzultací a poskytnutí rad.

Posledním přístupem je vnímání **rodičů jako problém**. Rodiče nemají zájem o spolupráci se školou, nevěnuje zájem výchově svých dětí, nebo naopak je jeho aktivita přehnaná, což může vyvolat dojem, že se snaží školu ovládnout.⁸

Je ovšem třeba se zamyslet také nad tím, že v dnešní době je spíše **škola vnímána jako problém**. Rodiče si často myslí, že mohou školu v podstatě řídit a když jim nevychází vstříc, dochází ke stížnostem. Škola se poté více zaměřuje na řešení problému s rodiči než přímo na dítě. Podle mého názoru jsou na školu kladeny až příliš velké nároky. Spousta rodičů si myslí, že by škola měla přejímat celkovou zodpovědnost za výchovu jejich dětí, což není samozřejmě možné.

⁸ ČIHÁČEK, V.: *Podpora vztahu rodičů dětí s postižením a školy ve vzdělávacích programech: Alternativní vzdělávací program zvláštní školy pro žáky romského etnika*. [online] 2004 [cit. 2012-03-13] Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/~cihacek/publikace/vzdelavaci_programy_2004.htm

2. Romský žák a jeho rodina

2.1. Hlavní znaky romského etnika

V případě, že mluvíme o Romech, romské rodině i žácích, je velmi důležité definovat základní znaky, kterými se odlišují, nebo které jsou pro ně typické. Pokud takové znaky poznáme, můžeme s romskou komunitou navázat mnohem otevřenější vztah, jelikož nás nepřekvapí jejich odlišné hodnoty, temperament či tradice. Na základě tohoto poznání je mnohem snazší navázat s nimi kontakt, než kdybychom je neznali.

Etnické znaky

Mezi etnické znaky se řadí vlastní jazyk, normy, hodnoty, kultura a tradice. Některé tyto znaky se postupně ztrácejí vlivem násilné asimilace. Problémem však je, že romské tradice, zvyky a normy nejsou ničím nahrazovány.

Vztah k vlastnímu **jazyku** u Romů mizí. Někteří Romové dokonce romsky již neumí a romština je nahrazována velmi špatnou češtinou nebo kombinací různých jazyků.⁹

Některé vlastní **hodnoty a normy** u Romů přetrvávají, i když někdy ve značně změněné podobě. Příkladem takovou přetrvávající normou je důraz na skupinu, tzv. kolektivismus, který převažuje nad individualismem. Romové mají tendenci se sdružovat na základě příbuzenských vztahů a příslušnosti k rodu. Soudržnost a solidarita patří také stále k důležitým normám romské komunity.¹⁰

Zvyky a tradice

Romské zvyky a tradice z jejich života postupně mizí, jelikož nejsou mladou generací dodržovány. Ovšem je pro ně stále typická nápadná **úprava zevnějšku**, ale v tomto případě již nelze mluvit o kroji.

Také je pro ně typický **slabý vztah k obývanému území**. Romské byty bývají většinou v otřesném stavu, nevyhovující pro život, pramení to z jejich minulosti. I dnes je byt chápán jako přechodné bydliště.

Důležitým rysem Romů je **sklon k nepravdělnosti, živelnosti a nesystematičnosti**. Proto je pro Romy tak obtížné vodit své děti do školy, chodit na

⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 978-80-7367-414-4. S. 677.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 679.

třídní schůzky. Tyto úkony totiž vyžadují přesně ty vlastnosti, které jim nejsou dány, tedy pravidelnost a systematičnost.¹¹

Psychické vlastnosti romského etnika

Některé psychické vlastnosti Romů bývají příčinou konfliktů s majoritní společností, pro kterou jsou v mnoha případech neakceptovatelné. Mají ale také mnohdy nepříznivý vliv na začlenění Romů do společnosti a na jejich vzdělávání. Jedná se o vlastnosti, které jsou dány geneticky ale i o vlastnosti dané výchovou a socializací.

Romové mají odlišné **temperamentové vlastnosti**. Je pro ně typická živost, nedostatečná kontrola nad emocemi. Vysoká emotivita má v jejich případě vliv na hodnocení čehokoli. Akcentování jejich emotivity není majoritní společností přijímána s tolerancí. Podle romské asistentky musíte Roma nechat vykřičet.¹² V mnoha případech je však takovéto chování romských dětí považováno za neposlušnost, ale toto chování je rozvíjeno na odlišném temperamentovém základě.

Romové mají také často **problém s pochopením určitých sociálních situací** a volbou vhodných způsobů řešení. Tento bod se stává zdrojem adaptačních problémů ve společnosti. I když se Rom naučí pravidla jakými řešit takové situace, nikdy je nepřijme za své, neztotožní se s nimi, pouze je přijme ve formální podobě. Tento způsob formálního přijetí pravidel se odráží zejména na vzdělávání. Romské dítě sice do školy chodí, ale je pasivní a nepracuje, neznamená to však, že musí vždy vyrušovat.

Dalším klíčovým bodem jejich psychických vlastností je **komunikace**. Typické pro romskou komunikaci je mnohem větší užívání neverbálních sdělení. Projevy neverbální komunikace mohou mít odlišný význam, a proto mohou být v daném kontextu odlišně chápány. I tato komunikace může být konfliktním bodem při interakci s majoritní společností. Například některé mimické výrazy mohou lidé z majoritní společnosti chápat jako přehnané či urážející, ovšem pro Romy mohou být něčím naprosto běžným. Co se týče tělesné vzdálenosti, její význam je dán spíše kontextem. Například dotyky nejsou v romské komunitě chápány jako vyjádření blízkého vztahu, ale mohou být projevem zvyku či ubezpečení.¹³

¹¹ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 680.

¹² VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 681.

¹³ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 683.

Typickou vlastností Romů je také jejich **pragmatičnost**. Velmi dobře dokážou řešit běžné praktické situace související s uspokojením aktuálních potřeb. Pokud však v něčem nevidí užitečnost, hůře takové věci chápou a ztrácí to pro ně smysl.¹⁴ Souvisí to tedy i s abstraktním myšlením. Romové nemají potřebu zobecňovat, je to pro ně neúčelné a tudíž tak nejsou schopni uvažovat. Nelze tedy říci, že by byli mentálně handicapováni, ale jejich inteligence má jinou strukturu. Proto by z tohoto důvodu neměli být romští žáci umisťováni do speciálních škol, nejde o snížený intelekt jak si mnozí myslí, jen o jiný způsob myšlení.

Další znevýhodňující vlastností je **nízká motivace**, netrpělivost a nízká svědomitost. Slabě rozvinutá vůle a nedostatek sebeovládání se podílejí jak na školním, tak i na profesním selhávání. Vlivem kolektivistického způsobu života se zeslabuje motivace k individuálnímu úsilí.

2.2. Postoj majority k romské minoritě

Pokud zde mluvíme o Romech, romských žácích, je nutné uvést, z jakého prostředí pochází. Jeho rodinné a kulturní zázemí je odlišné od toho, na které je zvyklá většina z nás. Tyto sociokulturní a ekonomické rozdíly by se měly zohledňovat při práci s nimi. V České republice můžeme jednoznačně mluvit o Romech jako o skupině sociálně vyloučených. Co znamená sociální vyloučení pro jedince? Důsledkem sociálního vyloučení jsou omezené šance uspět ve světě, kde úspěch paradoxně zastává podstatné místo na žebříčku hodnot. Šance, které jsou přístupné většině společnosti, jsou pro jednotlivé Romy, romské rodiny i komunity velmi nízké.¹⁵ Z tohoto důvodu má romský žák znevýhodněnou pozici oproti žáku „gádžovskému“ při vstupu do vzdělávacího procesu.

Romská rodina se v mnohém, jak již bylo uvedeno, liší od majoritní společnosti. Tyto rozdíly vyplývají z dodržování vlastních pravidel, odlišného stylu života a jsou důsledkem specifických zkušeností této minority. Jelikož se nejedná o rozdíly, které by vznikaly v důsledku neznalosti, bývají často interpretovány jako projev neochoty či důkazu neschopnosti těchto lidí. Majoritní společnost není tolerantní k romské minoritní společnosti, jelikož všeobecně přijímá stanovisko, že Romové nemají alespoň malou snahu akceptovat základní pravidla společného soužití. Tento postoj vede k mnoha dalším, v nejhorším případě až vyhoceným problémům.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 683.

¹⁵ NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 80-7178-741-8. S. 15.

2.2.1. Národní identita

Národní, ale také osobní identita je pro člověka důležitá. Pokud ji nemá, ve světě jakoby se ztrácel, neví, kam patří, kde je jeho domov, kořeny. Národní identita nám dává pocit, že někam patříme, máme svůj národ a svou zemi, toto dává našemu životu hluboký smysl a jasný směr.¹⁶ Pokud ale dojde k tomu, že si svého národa necení, nebo dokonce že se za něj stydím, dochází k rozvratu osobnosti, má národní identita mi může škodit nebo i ponižovat. Každá identita samozřejmě znamená také odlišnost od druhých, vědomí této odlišnosti je základem identity. Bohužel však neprožíváme vždy svou identitu s tolerancí a otevřeností, ale může být pocíťována konfrontačně či nepřátelsky.

2.3. Romská rodina jako společenství

2.3.1. Romské dítě v minulosti

Nejprve bychom si měli něco říci o romské rodině a vztazích k dětem. Z historického hlediska mívalo romské dítě většinou velmi těžký život. Před několika desítkami let bylo pro romské rodiny příznačné hladovění, dítě trpělo bolestí, mrzlo a umíralo v důsledku nedostatečné zdravotní péče ať na kočovném voze, nebo v nuzné osadě.¹⁷ Vzdělání bylo slabé a perspektiva slušné budoucnosti byla mizivá. Rodina však v tomto období byla pevná a život se odehrával v širším společenství velkorodiny, osady nebo kočující skupiny a toto společenství tvořilo domov. Pravidla, která se v rámci společenství uplatňovala, byla považována za posvátná, platilo především pravidlo solidarity a ochoty podělit se s ostatními. Dítě bylo obklopeno přirozeně, živě projevovanou láskou celé řady lidí, se kterými bylo v každodenním styku. Výjimečné bylo bití dítěte. Kontakt s přírodou byl velice úzký.¹⁸

Rodina hraje již podle výše uvedených informací velice důležitou roli v životě romského jedince. Pro Romy znamená základní sociální jednotku, kde se zabezpečuje reprodukce, výchova a ochrana. Rodina by měla vykonávat i složku stabilizační, což znamená, že v nejisté situaci poskytuje stabilitu a zázemí.

Romskou rodinu v žádném případě nesmíme chápat jako počet jedinců, ale vždy se na ní dívat jako na celek, který vůči okolí vystupuje jednotně. Solidarita, o které již byla řeč, spojuje všechny členy rodiny, jedinec nikdy není sám, co se týče domova i vně rodiny.

¹⁶ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. 80-7178-410-9. S. 87.

¹⁷ ŘÍČAN, P., pozn. 16, s. 107.

¹⁸ ŘÍČAN, P., pozn. 16, s. 107.

Jednotlivec je zapleten do složitých intenzivních a vášnivých vztahů, ze kterých se nelze vymanit. Pokud se ale stane, že romská společnost jedince zavrhne, znamená to pro něj téměř psychologickou smrt, jelikož postavení jedince určuje rodina.

2.3.2. Vývoj romského dítěte v rámci komunity

Dítě vyrůstající v takovémto společenství, kde je ve stálém kontaktu s dospělými, velmi rychle dospívá. Velmi brzy se stává samostatným a je schopné i samostatně jednat.¹⁹ Romské dětství je tedy kratší než dětství neromských dětí. Rychlejší dospívání je dáno biologicky, častější pubertou, také je velmi uspíšeno zahájení sexuálního života v souladu s romskou tradicí. Děti se dříve zapojují do činností dospělých. Od útlého věku se děti také zúčastňují rozhovorů o záležitostech dospělých i jejich rozhodování. Podle psychologů se však jedná o nezdravou zátěž.²⁰

Negativním faktorem v duševním, sociálním i charakterovém vývoji romského dítěte je odpor neromské většiny vůči němu a jeho národu. S touto averzí se setkává velmi brzy a již od brzkého dětství registruje, že tato společnost není „jeho světem“.²¹ Je otázkou jak se s takovýmto odporem a dokonce i fyzickými útoky má dítě vyrovnat. Jistě by mu měli pomoci rodiče, ovšem nelze očekávat takovou zralost a mravní sílu, aby vedli své dítě ke konstruktivní reakci. Ve většině případů je v nich upevňován pocit křivdy a touha po odvetě.

Není pro nás tedy překvapivé, že romské děti nepřijímají, nebo jen ve velmi povrchní formě, neromské hodnoty a postoje, málo se identifikují se společností a jejími principy.²² Nemůžeme se divit takovému chování, jelikož když dítě vyrůstá bez morálních vzorů, jen s velkými obtížemi bude jednat jinak, než podle zavedených pravidel v rodině.

2.3.3. Romské dítě dnes

Tímto se dostáváme k dnešní době a romským rodinám. Dítě v dnešní době vyrůstá v nesrovnatelně lepších podmínkách než v historii co se týká stravování, pohodlí, lékařské péče i vzdělání. Co se naopak nezlepšilo, ba dokonce zhoršilo, jsou vztahy v rodině a v širším společenství. Vztahy jsou uvolněné, pokud se nerozpadly. Jeho jazykem je vulgární čeština, s velmi omezeným jazykovým kódem. Žije ve městech na ulicích, místo

¹⁹ BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha: Radix 2004. 80-86031-48-9. S. 45.

²⁰ ŘÍČAN, P., pozn. 16, s. 108.

²¹ ŘÍČAN, P., pozn. 16, s. 108.

²² ŘÍČAN, P., pozn. 16, s. 108.

přírody, kde žilo v minulosti, přírodu v podstatě již ani nezná. Na ulicích se seznamuje s chaotickým světem majoritní společnosti ženoucí se za konzumem, senzací a násilím. Ještě asi před 40 lety by bylo pro romské rodiny nemyslitelné, nechat dítě umístit do ústavu, vzdát se ho nebo poslat „na chodník“. Rodiny na dětech velmi lpěly, a pokud by se něco takového stalo, jejich komunita by je vyobcovala. Dnes to však pro ně takový problém není, svých dětí se vzdávají mnohem častěji a snadněji než „gádžovské“ matky. Důkazem mohou být dětské domovy, které jsou z 60% romské. Jak ale taková situace skončí? Lze vůbec tuto situaci nějakým konstruktivním řešením napravit?

Aktuální situace romské společnosti není příznivá, důvodem je z velké části vysoká nezaměstnanost. Dlouhodobá nezaměstnanost zvyšuje sociální rizika. Romové ztrácejí pracovní morálku, zvykají si na sociální podporu v podobě dávek, na které se stávají závislí. To ovšem není dobrý vzor pro děti, které pokud vyrůstají v takovémto prostředí, nelze od nich ve většině případů očekávat, že budou z vlastní iniciativy žít jiným životem, než celá jejich komunita. Nedostatek financí vede ke koncentraci sociálně slabých romských rodin a k vytváření kolonií. S tímto fenoménem jsou spojená další rizika jako kriminální činnost, napojení na kriminální subkulturu mladistvými. S tím také souvisí rozvoj specifického životního stylu a trávení volného času (hrací automaty, konzumace alkoholu a drog).²³

2.4. Složení romské komunity

Romská komunita je specifická svým složením. Co se týče věkového složení, můžeme ji charakterizovat nízkým průměrným věkem. Největší část populace tvoří děti a starých lidí je relativně velmi málo. Důvodem takovéto věkové skladby je nejen vysoká porodnost, ale také velmi špatný zdravotní stav této společnosti, zaviněný daným životním stylem. Více jak 50% romské populace tvoří mladiství do 18 let.²⁴ Romská minorita není jako celek jednotná. Je tvořena několika podskupinami, odlišují se svými zvyky i životním stylem. Většinu, téměř 80% tvoří slovenští Romové, 10% olaští Romové a zbytek je heterogenní.²⁵

²³ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 676.

²⁴ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 675.

²⁵ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 675.

3. Učitel romských žáků

Nejprve si musíme uvědomit, že romský žák pochází z velmi specifického socio-kulturně-ekonomického prostředí. Tyto jeho výchozí podmínky by měly ovlivňovat další práci s nimi. Učitel romského žáka by tedy měl respektovat jeho determinovanost specifickými sociálními podmínkami, dlouhodobou historickou izolovaností tohoto etnika, specifickými způsoby předávání poznatků v romské komunitě ovlivněných zejména jejich dosavadním způsobem bydlení, obživy, životního stylu apod.²⁶ Pokud bychom tyto determinanty nepochopili a nerespektovali, může se stát výchova a vzdělávání pouze jednostranným procesem bez úspěšných výsledků.

V dnešní době se velmi soustředíme pouze na rozvoj poznatků a občas se zapomíná na rozvoj dalších klíčových kompetencí. Výrazně se toto projevuje u romských žáků. U žáků romského etnika je nutné rozvíjet zejména jejich kulturu.

Je velmi těžké toto odlišné vzdělávání realizovat v praxi²⁷, protože nikdo, žádná teorie pedagogiky, nemůže dát těm, kteří prosazují projekty multikulturní výchovy romských žáků do praxe, konkrétní návod nebo radu.

Nerespektování faktu odlišnosti znamenalo ve skutečnosti ztroskotání některých uměle naroubovaných výchovných systémů na jiné kultury (např. obyvatelům severu Kanady). To znamená, že ani v České republice nemůžeme převzít výchovné systémy odjinud a zasadit je do naší jedinečné a odlišné situace.²⁸ Musíme si vytvořit vlastní systém vzdělávání a výchovy jiných kultur.

Již z historie, ale i ze současného chování Romů víme, že pro ně svoboda je jednou z nejpodstatnějších hodnot. Avšak majoritní společnost od nich očekává odpovědnost a myslí si, že pokud je k ní bude násilně tlačit, dosáhne ji. Vyvolá to však naprostý opak.²⁹ Jejich výchova je sice odlišná, ale mohli bychom se od nich něco přiučit o tom, jaká mají děti práva a svobodu a již od dětství jsou vychováni k odpovědnosti (např. k rodinnému podniku). Mohli bychom dojít úspěchu, pokud bychom tyto vnitřní regulativy rodiny pochopili a následně je aplikovali do systému vzdělávání a výchovy.

²⁶ BALVÍN, J., pozn. 19, s. 14.

²⁷ BALVÍN, J. *Romové a jejich učitelé : 12. setkání Hnutí R v Květušíně 27.-28. listopadu 1998*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1999. 80-902461-1-7. S. 17.

²⁸ BALVÍN, J., pozn. 27, s. 17.

²⁹ BALVÍN, J., pozn. 27, s. 18.

Samozřejmě si ale nesmíme myslet, že můžeme dosáhnout změn bez druhé strany a tím jsou samotní Romové. Je nutný dialog mezi oběma stranami, což se postupně jeví jako obtížnější a obtížnější.

3.1. Přístup učitele k romským žákům

Učitel by měl nejprve poznat psychiku dítěte, velmi výhodné je znát alespoň okrajově romský jazyk a nezbytná je znalost kultury romského žáka. V současné škole je romské dítě takřka dennodenně neúspěšné, úkolem učitele tedy je, aby vytvořil takové podmínky a zaměstnal dítě tak, aby se ve třídě cítilo co nejlépe a pocítilo úspěch alespoň částečně. Romští žáci by se měli tedy chválit i za nepatrný intelektuální výkon.³⁰ U těchto žáků by měla být odlišná hierarchie zájmů než u ostatních neromských žáků:

1. Prvořadá by měla být motivace romského žáka, probudit v něm angažovanost a vlastní snahu něco vytvořit.
2. Na druhém místě, by měla být výchova.
3. Až na posledním místě vzdělání. U romských žáků by se striktně neměly dodržovat osnovy, určitá regrese by tu ale samozřejmě být měla.³¹

I přesto, že se dnes mluví o tom, že je potřeba rozvíjet romskou kulturu, respektovat romskou identitu, tak je zřejmé, že se Romové nevyhnou osvojení i kultury majoritní společnosti. Je to kultura, zakládající společenské, sociální a politické uplatnění v prostředí rychlých změn ve vědě a technice i v průmyslu. Program, který se snaží v České republice několik škol realizovat („Začít spolu“) se těmito zásadami řídí. Tento program by měl být zaměřen zejména na individuální potřeby i kulturní tradice každé země, ve které je realizován. Zvýrazněn je tu individuální přístup ke každému dítěti, aby se mohlo vyvíjet svým vlastním tempem, využívalo stylu vědění, které mu nejvíce vyhovuje a je i nejefektivnější. Co znamená individuální přístup v našem případě? Jde o respektování osobnosti každého žáka, ale také i každého z rodičů a konečně i celé romské komunity. Tento program klade také důraz na odpovědnost, začlenění rodičů a vytváření prostředí společného přístupu a společné odpovědnosti za budoucnost.

³⁰ BALVÍN, J., pozn. 27, s. 55.

³¹ BALVÍN, J., pozn. 27, s. 55.

3.2. Vztah učitele a romských rodin

Nejen učitelé, ale i rodiče romských žáků by měli respektovat určité demokratické principy. Mnoho rodičů si je však vysvětlují svým způsobem. Často můžeme hovořit o velmi benevolentní výchově a postojích rodičů ke vzdělání a výchově svých dětí. Často se zdá, že jde o zanedbávání péče a nezvládání rodičovských povinností. Mnoho romských rodičů neřeší školní docházku svých dětí a velmi zřídka řeší problémy s učiteli. I přes to, že je komunikace mezi školou a rodiči romských žáků velmi omezená, nebo téměř žádná, může být v silách učitele jak tento problém vyřešit a rodiče si získat na svou stranu. Učitel by měl vytvořit podmínky otevřené, přátelské atmosféry, měl by umět s rodiči otevřeně hovořit o problémech, nechat je vyjádřit svůj názor, pocity, radosti i starosti. Zejména by si na ně měl vyhradit dostatek času i ve svém volnu, protože ve většině případů komunikace s romskými rodinami vyžaduje trpělivost. Jen když si na ně vyhradí dostatek času, je možné získat si úctu a vzájemný respekt.³²

3.3. Asistent pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky

Ve školách a školských zařízeních, kde je větší počet žáků se sociálním znevýhodněním, může ředitel školy ustanovit funkci asistenta pedagoga.

Asistent musí splňovat několik podmínek:

- být starší 18 let,
- mít dokončené základní vzdělání,
- trestně bezúhonný,
- musí projít školením učitelského minima.

Asistent je zřizován pro potřeby školy, ale zejména by měl pomoci romským žákům při aklimatizaci ve škole. Také by jeho dalším velkým úkolem měla být komunikace s rodiči romských žáků nebo její zprostředkovávání. S tím také souvisí celková spolupráce s romskou komunitou v místě školy. Další velmi důležitou funkcí asistenta je pomoc pedagogům během vyučování,³³ zejména v oblasti komunikace, porozumění probírané látce, zklidňování atmosféry ve třídě a prolomení komunikačních bariér. Na starosti dostává často i kontrolu docházky.

³² BALVÍN, J., pozn. 27, s. 56.

³³ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 978-80-246-1524-0. S. 58.

Podle Ivety Pape všude tam, kde byl zaveden asistent pedagoga, je jeho působení hodnoceno pozitivně. Jedná se o tyto přínosy:

- zlepšení komunikace s romskými rodiči,
- zlepšení docházky romských žáků do škol,
- zlepšení disciplíny v hodinách,
- zvýšila se aktivita v mimoškolních činnostech,
- také je větší možnost individuálně pracovat se slabšími nebo často nemocnými žáky.

Asistent pedagoga se také může stát vzorem pro mnoho romských žáků, nositelem romské kultury. Velmi důležitým poznatkem z praxe je zjištění, že je možné, aby asistent pedagoga (Rom) a pedagog během vyučovací hodiny spolupracovali. Tuto spolupráci si dokonce chválí nejen pedagogové, ale i žáci a jejich rodiče.

Podle zkušeností Ivety Pape, jsou velmi dobře přijímáni zejména asistenti muži na II. stupni základních škol. Výhodou podle jejích slov také je, když umí hrát na nějaký hudební nástroj. Muzika může být pro romské chlapce zajímavou mimoškolní aktivitou.

Vedla jsem však rozhovor s asistentem pedagoga panem D. Kotlárem na ZŠ speciální a ZŠ praktické v Liberci, Orlí. Jeho zkušenosti jsou trochu odlišné. Například s kroužky zaměřenými na hudbu nemá dobrou zkušenost. Žáci podle jeho slov nemají o takovou aktivitu zájem. Potvrzuje, že jeho pozice při komunikaci s rodiči romských žáků je lepší, daří se mu lépe navazovat kontakt, také často zprostředkovává komunikaci mezi jinými pedagogy a rodiči. Situace však není vždy takto pozitivní, mnoho rodin ho nepřijímá, snaží se s ním manipulovat, nebo mu říkají že: „je horší než gadžo“. I podle PaedDr. D. Studničkové nejsou výsledky asistenta pedagoga úplně pozitivní.

4. Komunikace mezi školou a rodiči romských žáků

Komunikace mezi školou a rodiči romských žáků je velmi specifická. Tato specifika pramení zejména ze sociokulturního znevýhodnění.

Škola má obecně smysl jako prostředek k dosažení budoucích výhod, tedy lepšího profesního uplatnění, dosažení lepšího sociálního statutu. Pro romskou rodinu, která se orientuje zejména na přítomnost, není toto plánování budoucnosti typické, proto nedokážou přijmout hodnotu vzdělávání za svou. Romové neplánují, to co je vzdálenější pro ně nemá potřebnou atraktivitu. Bohužel v nich škola vyvolává nedůvěru, vnímají ji represivně a podle jejich názoru nereprezentuje jejich zájmy. Také hodnoty, dovednosti a schopnosti, které mohou ve škole získat, jsou pro ně cizí, pro svůj život potřebují úplně odlišné znalosti, proto mají ke škole často odpor.³⁴

Formálně mohou mít Romové ochotu ke spolupráci se školou, ale většinou se tak děje pod určitým sociálním tlakem. Obvykle jde však pouze o prázdná slova, bez požadovaného efektu. Romští rodiče by byli rádi, kdyby jejich děti ve škole dobře prospívali, ale většinou nejsou ochotni je k těmto cílům systematicky vést. Většinou je za tím špatná zkušenost samotných rodičů, kteří ve škole také nepospívali a tak ani očekávání ohledně výkonů jejich dětí nejsou příliš optimistická.³⁵

Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků navrhuje určitá pravidla, která by se měla při komunikaci školy s rodiči dodržovat.

- Měla by být zachována důvěrnost (rodiny mají právo na ochranu svých osobních informací)
- Důležité je mluvit s rodiči o vzájemných očekáváních i názorech na vývoj dítěte
- Nabízet rodičům různé možnosti spolupráce
- Respektovat, že konkrétní formu spolupráce si volí rodina sama
- Zaměřit se na silnou stránku rodiny a poskytovat ji pozitivní zpětnou vazbu
- Víme, že všechno nejde hned

Je zřejmé, že spolupráce rodiny se školou není dosud možná všude a za všech okolností. Avšak existují školy nebo i samotné vzdělávací programy (např. Začít spolu),

³⁴ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 684.

³⁵ VÁGNEROVÁ, M., pozn. 9, s. 688.

kteřé kladou na aktivní spolupřáci s rodiči velký důraz a připisují ji velký význam. Uvědomují si totiž základní důvody, proč je komunikace s rodinami tak důležitá a výhodná pro obě strany.

- Rodiny jsou primárními vychovateli svých dětí a mají na jejich vývoj největší vliv.
- Rodiče nesou odpovědnost za výchovu svých dětí, mají proto právo spolurozhodovat o způsobu výuky, proto jsou rodiče a učitelé rovnocennými partnery.
- Dítěti přináší systematická spolupřace školy s rodinou komunikaci mezi oběma pro ně důležitými světy.³⁶

V Koncepci včasné pēče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí (jedná se o dokument MŠMT ČR) se opět můžeme dočíst, že u rodin z tohoto prostředí se projevuje nedůvěra a lhostejný přístup ke vzdělání a institucím jako je i škola. Rodiče také často nechápou význam předškolní připravy svých dětí, jen velmi těžko se je daří informovat a motivovat ke spolupřáci. Podle tohoto dokumentu je spolupřace školy s rodiči ze sociokulturně znevýhodněného prostředí nedostatečná. Pedagogičtí pracovníci komunikují s rodiči především při řešení problémů v chování a rozvíjení dítěte. Spolupřace na partnerské úrovni není rozvinuta. Na druhou stranu zde je však doložena efektivita připravných tříd, které jsou zřizovány od roku 1997. Inspekční zpráva z roku 2000 potvrzuje, že většina dětí, která absolvovala tuto předškolní připravu, zahajuje poté úspěšnou školní docházku na běžné základní škole. Také projekty zaměřené na spolupřáci s rodinami se zdají být úspěšné.

Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 2 obsahuje podobné závěry. Podle ní dochází často ke stížnostem z řad učitelů na to, co pro romské děti udělali a že o to ze strany romských rodičů nebyl zájem.

Liga lidských práv, však upozorňuje na to, jakým způsobem byla komunikace prováděna a jakou měla formu. Komunikace, které probíhají prostřednictvím telefonátů, za pomoci pošty nebo orgánů OSPODu nejsou nejlepším řešením. Kvalitu komunikace

³⁶ Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků, Metodická přiručka pro 2. stupeň ZŠ (Phare, 2000). In: *Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků, Metodická přiručka pro 2. stupeň ZŠ (Phare, 2000) - Agentura pro sociální začleňování* [online]. © 2012 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-vzdelavani/vzdelavaci-metodologie-pro-podporu-romskych-zaku-metodicka-priruccka-pro-2-stupen-zs-phare-2000/details>

zvyšuje především asistent pedagoga, který se stává prostředníkem v komunikaci mezi školou a rodinou. Také je zde zmíněn dokument „*Alternativní vzdělávací program zvláštní školy pro žáky romského etnika*“, který pochází z roku 1998. V té době již byly formulovány základní poznatky o této problematice, zdají se být zásadní a zřejmě zatím nejvhodnější z pohledu zajištění procesu integrace vylučovaných romských žáků do hlavního vzdělávacího proudu v základním vzdělávání. Z dokumentu jsou patrné zásady pro rozvoj komunikace mezi školou a romskými rodiči. Zejména si škola musí uvědomit, že iniciátorem nebudou rodiče ve snaze o zlepšení komunikace, tím by měla být škola, učitelé a také romský asistent jako zprostředkovatel komunikace. Úkolem školy by mělo být získat si důvěru rodičů a zvýšit tak zájem o vzdělávání jejich dětí a zejména je zapojit do aktivit školy. V tomto případě nepostačí třídní schůzky, kterých se ve většině případů neúčastní, ale komunikace by se měla rozvíjet během neformálních aktivit, například tam, kde mohou romští žáci prezentovat výsledky své školní práce před rodiči (oslavy škol, besídky...). Pokud se totiž dostaví ocenění romských žáků ze strany jejich rodičů, na jejichž mínění jim velmi záleží, je tu i velká pravděpodobnost, že se výraznělepší jejich zájem o vzdělání. Toto tvrzení dokládá i zkušenost paní ředitelky ze ZŠ praktická a ZŠ speciální, Orlí, Liberec. Během našeho rozhovoru uvedla, že na samotné třídní schůzky by nikdo z rodičů nepřišel, proto je musí vždy spojit s besídkami, na kterých vystupují jejich žáci, či představují vlastní výrobky. Až poté se odehrávají třídní schůzky, na kterých lze s rodiči určité problémy vyřešit. Hlavním nástrojem spolupráce rodiny a školy je možnost rodičů podílet se na správě školy ve správních radách. Právy účastníka správní rady mimo jiné jsou, promlouvat k návrhům a uskutečňování vzdělávacích programů, právo podílet se na vytváření koncepčních záměrů školy, komunikovat s ředitelem školy, zřizovatelem a podávat podněty nejenom jim, ale i orgánům státní správy. Bohužel však rodiče nejsou s takovouto možností participace seznámeni a tudíž se na chodu školy nepodílejí.³⁷

Cílem by mělo být zlepšení a zkvalitnění komunikace a také rozšíření spolupráce mezi školou a rodinami. Vzájemná interakce mezi pedagogy a rodiči pomáhá odhalit

³⁷ Národní koncepce rodinné politiky. MPSV.CZ [online]. 08.11.2005 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

individuální potřeby dětí v oblasti vzdělávání a výchovy, poté se tomuto zjištění mohou přizpůsobit metody a způsob výuky, jakož i výchovné přístupy rodičů.³⁸

Velkým tématem a výzvou zároveň je využití škol jako místa vzdělávání rodičů v tématech spojených s rodičovstvím, na kterém by se mohli podílet pedagogové, zástupci krajů a obcí či neziskové organizace nebo dokonce i samotní rodiče.³⁹

Součástí navrhovaných opatření **Národní koncepce rodinné politiky** je posílení spolupráce rodin se školami. Usilovat tedy o větší informovanost rodičů o existenci a činnosti školských rad.

Důležitým tématem v rámci komunikace mezi školou a rodiči romských žáků se dnes stává zařazování romských žáků do praktických základních škol. Podle **Amnesty International** se časté rozhodnutí romských rodičů umístit své děti do základních škol praktických nezakládá na dostatku informací a ani není otázkou jejich svobodné vůle.⁴⁰

V tomto případě selhává veškerá komunikace zejména ze stran školy. Mnoho rodičů dokonce vyžaduje umístění svých dětí do praktických základních škol. Důvody, které uvádí jsou, že jiné školy nedokážou uspokojit potřeby jejich dětí, jako na školách praktických. Často argumentují také tím, že v těchto školách je ve třídách méně žáků a tudíž se mohou učitelé více žákům věnovat. Častým důvodem proč si přejí umístit své děti právě do těchto typů škol je, že s nimi mají osobní zkušenost. V mnoha případech takovýto typ základní školy navštěvovali oni sami nebo do nich posílají již staršího sourozence. Ačkoliv však rodiče podepsali souhlas a sami iniciovali umístění dětí do praktické základní školy, jejich rozhodnutí nebylo ve většině případů založeno na porozumění rozdílu mezi vzděláním získávaným na běžné základní škole a na základní škole praktické. K tomuto špatnému porozumění přispěla změna názvu škol zvláštních na základní školy praktické. Tímto přejmenováním se odstranilo stigma „mentálního postižení“, kterým trpěly děti zvláštních škol. Podle Amnesty International je toto nové označení velmi zavádějící. Mnozí romští rodiče si myslí, že posílají své děti do běžných základních škol, a proto se rozhodli je do těchto škol zapsat.

³⁸ *Národní koncepce rodinné politiky*, pozn. 37.

³⁹ *Národní koncepce rodinné politiky*, pozn. 37.

⁴⁰ *Nedokončený úkol: romští žáci v České republice stále čelí překážkám ve vzdělání*. 1. vyd. London: Amnesty International, 2009. S. 25.

V tomto bodě by však měla přijít na řadu komunikace mezi školou a rodiči. Rodiče by měli být informováni o typu vzdělání, kterému se jejich dětem dostává na školách praktických. Bohužel školská poradenská centra i učitelé základních škol praktických poskytují rodičům nejasné informace.

Špatná komunikace ze strany školy se ukazuje i v případě obeznámení rodičů s výsledky testů jejich dětí. Mnozí rodiče dle Amnesty International uvedli, že výsledky testů dostali písemnou formou, ale vůbec jim nerozuměli. Od zaměstnanců poradenských zařízení se pouze dozvěděli, že pro jejich děti bude lepší, pokud budou studovat na praktické základní škole. Jiní rodiče se setkali s trochu odlišným jednáním. Rozhodnutí o tom poslat jejich děti do praktické základní školy bylo učiněno jejich spádovým školským poradenským zařízením. Z uvedených zkušeností vyplývá, že rodiče si často nejsou vědomi svého svrchovaného práva svobodně rozhodnout o tom, do jaké školy budou jejich děti chodit.⁴¹

Jak bylo již výše uvedeno, podle výzkumů se ukazuje, že v dané problematice jsou na vině z velké části školy, které neposkytují a dostatečně nekomunikují s rodiči svých žáků. Ovšem školy tuto problematiku vnímají odlišně. Rozhovory, které Amnesty International vedla s mnoha úředníky a pedagogy ukazují, že existuje jasná tendence vinit z neúspěchu romských dětí při postupu ve vzdělání rodiče a rodinné zázemí. K tomuto závěru dochází nejen Amnesty International, ale i z mých výzkumů tato tendence vyplývá. Nejenom pedagogové ale také asistent pedagoga uvedl, že největším problémem ve spolupráci školy a rodin jsou právě rodiče. Tato neochota vyplývá podle nich z jejich sociálního zázemí a obecných vlastností Romů. Tato obvinění se často zakládají na předsudcích a stereotypech ve vnímání romské komunity (např. lenost, závislost na sociálních dávkách, bdění dlouho do noci, nedostatek pozitivních vzorů v rodině nebo v segregované romské komunitě, nedostatečný důraz rodičů na studium a nedostatek pomoci při plnění domácích úkolů). Všechny tyto důvody byly v rozhovorech vedených pod záštitou Amnesty International a sloužily k legitimaci nerovnoprávného přístupu romských dětí ke kvalitnímu vzdělání.⁴²

Ovšem takový přístup by se ve školách a jiných organizacích spojených se vzděláváním neměl objevovat. Nejen že tyto předsudky brání opravdu účinné společné

⁴¹ *Nedokončený úkol: romští žáci v České republice stále čelí překážkám ve vzdělání*, pozn. 41, s. 25.

⁴² *Nedokončený úkol: romští žáci v České republice stále čelí překážkám ve vzdělání*, pozn. 41, s. 46-47.

komunikaci, ale neusnadňují provedení skutečných změn, které jsou v naší republice potřebné.

4.1. Výsledky vlastního průzkumu

Uvedla bych zde některé poznatky, které jsem zjistila v rámci šetření na ZŠ praktická a ZŠ speciální, Orlí, Liberec. Součástí průzkumu byl rozhovor s PaedDr. D. Studničkovou, která je ředitelkou školy a také rozhovor s asistentem pedagoga panem D. Kotlárem.

Dotazníky byly zaměřeny pouze na pedagogické pracovníky školy. Příprava dotazníku byla konzultována s vedoucí této práce. Proběhla také konzultace s ředitelkou školy o vhodnosti a rozsahu otázek. Dotazníků bylo rozdáno 20. vyplněno jich bylo 14, tedy 70%. Návratnost dotazníků je 100%. Dotazník obsahoval 8 otázek zaměřených na komunikaci mezi školou a rodiči romských žáků. Cílem tohoto průzkumu bylo zjistit, zda probíhá komunikace mezi školou a rodiči romských žáků. Jakou formou probíhá tato komunikace a zda jsou některé formy komunikace využívány více než jiné, nebo zda je o komunikaci se školou ze strany rodičů zájem. Také mě zajímalo, zda se objevují komunikační bariéry mezi školou a rodiči romských žáků a případně jaké.

Rozhovor byl veden, jak bylo zmíněno výše s ředitelkou školy a asistentem pedagoga. Cílem rozhovoru bylo odpovědět na některé otázky, které jsem kladla v dotazníku a získat rozšířenější informace. Také mě zajímal jejich názor na řešení problému s komunikací a spoluprací mezi školou a rodiči romských žáků. Dotazovaným byla také položena otázka, zda souhlasí s plánovaným rušením praktických základních škol a následné integraci romských žáků do běžných základních škol. Velice mě také zajímalo, jakou roli hraje asistent pedagoga v rozvoji komunikace mezi školou a rodinami.

Podle mého názoru není situace v základních školách praktických uspokojivá, co se týče komunikace s rodinami žáků. Ještě před provedením vlastního šetření jsem již některé odpovědi očekávala, jelikož jsem se v rámci pedagogické praxe setkala s jinými pracovníky základních škol praktických a jejich výpovědi byli většinou totožné. Nemohu ale říci, že bych se všemi těmito názory souhlasila. Od většiny učitelů na základních školách praktických jsem slyšela, že problém je v rodičích žáků, kteří nevyvíjí žádnou snahu o komunikaci se školou. Také se objevují často názory, že situace je takřka neřešitelná jelikož: „Romové budou pořád stejní“. Jediným způsobem nápravy celé situace je velká systémová změna státu a vedení vzdělávací politiky státu, ale nikdo ji však

v blízké době neočekává. Pokud se dotknete tématu rušení základních škol praktických a následné integrace Romů, nesetkala jsem se zatím do doby mého šetření s názorem učitelů, že by tuto změnu vítali. Tento postoj může být dán také neuspokojením z práce, dlouhodobou frustrací z neuspokojivé situace ve školství či syndromem vyhoření.

I s těmito vlastními předpoklady průběhu mého průzkumu jsem se snažila o objektivnost. Mým cílem nebylo nalézt stejné odpovědi, které se objevují i v médiích, nýbrž zjistit, jak probíhá komunikace mezi školou a rodiči na konkrétní škole.

V této části mé práce bych se pokusila shrnout výsledky průzkumu.

Podle slov paní ředitelky PaedDr. D. Studničkové komunikace s rodiči jejich romských žáků probíhá často, ale bohužel v ní nevidí velký přínos. Neosobní komunikace, zejména prostřednictvím telefonátů není spolehlivá. Rodiče mají často odpojený telefon a smluvené podmínky vyřízené během telefonátu pro rodiče nic neznamenají, tudíž podmínky nedodrží. Z toho vyplývá, že komunikace s rodiči romských žáků musí být osobní. Tato výpověď odpovídá vlastnostem Romů, které jsem již více rozebrala v předchozí části práce.

Komunikační příležitosti nabízené touto konkrétní školou jsou:

- třídní schůzky,
- konzultační hodiny,
- telefonická komunikace,
- návštěvy v rodinách,
- akce školy,
- výchovná poradna,
- výzva třídního učitele k návštěvě školy,
- výchovná komise,
- návštěvy kdykoliv během školního týdne,

Výchovná komise zasedá na pokyn ředitele školy, výchovného poradce, či třídního učitele k projednání absence žáka ve vyučování. Toto zasedání je podle slov PaedDr. D. Studničkové velice časté. V případě mnoha zameškaných hodin žáka ve vyučování hrozí peněžní sankce pro jeho rodiče nebo i trestní stíhání žáka. V této situaci

jsou rodiče romských žáků nejvíce ochotni spolupracovat, rodiče v takovém případě vyvíjí snahu o komunikaci. Toto tvrzení také potvrzují slova asistenta pedagoga.

Je nutné také počítat s tím, že romští rodiče přicházejí do školy i v nevhodnou dobu, například během vyučování. V takovém případě, je vždy někdo z učitelů vyslechne a poskytne potřebné informace. Takový zájem, i když v nevhodnou dobu se musí ocenit a rodiče nesmí učitele „odbýt“, jelikož by mohli ztratit odvahu a zájem o další komunikaci.

Podle dotazníkového šetření jsem zjistila, že těmi nejvyužívanějšími formami komunikace jsou opravdu třídní schůzky, školní akce a návštěvy školy bez ohlášení. Ovšem musím zde také připomenout, že třídní schůzky jsou v této škole vždy spojeny s akcí školy.

Asistent pedagoga se setkává ještě s dalšími formami osobní komunikace. Často s rodiči romských žáků komunikuje v době, kdy přivedou své děti do školy, nebo s nimi komunikuje na ulici, často před Obchodním centrem Forum, Liberec. Je mnohdy velkým problémem rodiče zastihnout na jejich trvalé adrese.

Kvalita komunikace mezi učiteli a rodiči romských žáků je velice individuální. Paní ředitelka uvádí příklad jedné rodiny, se kterou například nelze žádnou komunikaci navázat, kvůli vysoké míře agresivity. Jsou ale také případy, kdy je komunikace přátelská a otevřená.

Podle výzkumu největšími důvody komunikace rodičů a školy jsou případy, kdy se řeší problémy žáků ve škole. Takovými problémy mohou být absence či nezaplacení příspěvku na pomůcky, sešity a školní akce. Dalším významným tématem jsou známky žáků nebo snaha zapojit rodiče do aktivit školy. Také učitelé s rodiči romských žáků často konzultují úspěchy nebo neúspěchy jejich dětí ve škole.

Skrze učitele jsou rodiče informováni o dalších dostupných možnostech vzdělávání. Mohou například využít některé neziskové organizace působící v Liberci. Je však velmi individuální zda se rodiče snaží se školou spolupracovat či ne. V tomto bodě bych se odkázala na jinou část této práce, kde jsou uvedeny výsledky výzkumu Amnesty international, který uvádí, že i škola může pochybit v komunikaci s rodiči svých žáků a to zejména v oblasti umístování romských žáků do základních škol praktických.

Výše jsem také zmínila, že jsem ředitelce základní školy praktické a asistenta pedagoga položila otázku týkající se navrhovaného rušení základních škol praktických a integraci romských i jiných žáků těchto škol do běžných základních škol. Překvapivě se mi dostalo dvou odlišných reakcí. Odpověď ředitelky školy byla, že „je to nesmysl“. Uvedla, že rozhodně nikoho bez diagnózy nepřijímají, i když připouští, že všichni Romové v její škole nejsou oprávněně, ale podle jejího názoru s romskými žáky na běžných základních školách neumí pracovat. Tudíž je podle ní lepší, že jsou umístěni v praktických základních školách, kde mají lepší podmínky. Tento názor se shoduje s názory většiny speciálních pedagogů.

Oproti tomu romský asistent pedagoga není tak skeptický. Uvedl, že je škoda, že ti co vytvářejí diagnózy, dají mnohdy na rodiče nebo automaticky předpokládají, že rodiče nebudou schopni podporovat své dítě na běžné základní škole. Také se mu nelíbí praxe některých základních škol, které jakmile se vyskytne problém s romskými žáky, tak nejsou ochotni je řešit, i když na to mají prostředky. Ovšem také připouští, že pokud dítě dlouhodobě neprospívá na běžné základní škole, i když mentálně na ní patří, je pro něj zřejmě lepší variantou praktická škola, kde není neustále frustrován.

Podle mého názoru z tohoto jasně vyplývá, že člověk, který zná prostředí romských žáků, jelikož z nich sám pochází a zná tedy dobře i romskou komunitu, si umí představit integraci romských žáků lépe, než učitelé, kteří znají Romy jen okrajově. Je tedy zřejmé, že zásady multikulturní výchovy, které primárně předpokládají velmi dobré poznání Romů a romské komunity, nejsou uváděny nadarmo. Nad touto otázkou je třeba se zamyslet, jelikož z mého úhlu pohledu se tento bod jeví jako ten nejdůležitější v práci a komunikaci s romským společenstvím.

4.2. Komunikační bariéry mezi školou a Romy

Komunikačními bariérami rozumíme překážky, které nám brání ve smysluplné komunikaci. Brání nám porozumění, nejen slovům, ale také kultuře samotné.

(Pape, I. 2007) Základní překážkou u Romů je již jejich vnímání školy. Vychází to z jejich **vlastních zkušeností**, kdy škola byla vždy spojena s něčím represivním. Často se dostávali do střetů mezi učiteli nebo českými spolužáky, jen málokdy byli chváleni a dříve nebo později byla většina označena za „problémové“. *Pokud školu vnímáte jako „nepřátelské území“, vzdělávací instituci nevěříte a nemáte v ní pocit bezpečí, povinnou docházku do školy berete jako nutné zlo.* Toto je hlavní překážka v komunikaci mezi

školou a Romy. Romové jsou většinou označováni jako ti, pro které nemá vzdělání žádnou hodnotu. Toto tvrzení, je však mylné. V jejich komunitě je vzdělání vysoce ceněné a ti kteří ho dosáhnou, jsou uznáváni, zároveň ostatní jsou velmi hrdi na to, že je znají, vychloubají se jimi a někdy je i záměrně nepřesně označují za své příbuzné. Je možné, že vzdělání nepatří mezi nejvyšší hodnotu v jejich životě, ale velice významné místo v něm zaujímá. Proto se v dnešní době setkáváme více a více s Romy na středních a vysokých školách.

Další komunikační bariérou, se kterou se Romové potýkají, je jistě **jazyk**. Podle Bernsteina, který srovnával řeč příslušníků různých sociálních vrstev, popsal jazykový kód nižších sociálních vrstev jako omezený. Do této vrstvy patří převážně i romská populace, tím pádem svým dětem také předávají omezený jazykový kód. Toto je zásadní překážka v komunikaci nejen s romskými žáky, ale také s rodiči, ti mluví svou češtinou tzv. romským etnolektem (neustálenou formou jazyka) češtiny. Pokud tedy učitel s rodiči (Romy) komunikuje, měl by v první řadě dbát ohled na srozumitelnost takové komunikace a přizpůsobit se podmínkám rodičů.

Bariéry v komunikaci však vyrůstají jen z pouhého faktu, že je někdo označován za Roma. **Předsudky až xenofobie** jsou v naší společnosti silně zakořeněny a je takřka nemožné se z nich vymanit. Odlišné hodnoty a kultury jsou významným prvkem, který ovlivňuje komunikaci. Samozřejmě všichni učitelé by se takových předsudků měli zbavit, ale bohužel se od nich nikdy nelze úplně odpoutat.

Hodně učitelů se staví do pozice tzv. zachránců ve vztahu k romským žákům, učitel by se měl naprosto osvobodit od svých představ, jak by mělo dítě podle něj vypadat. Často se stává, že v důsledku těchto představ začne popírat při edukaci jeho způsob života, kulturu a odlišnosti rodinné výchovy. Učitel by však romské dítě měl předně pochopit a ne ho měnit. Pochopení a porozumění jeho životu, kultuře je jedním z nejdůležitějších předpokladů rozvoje smysluplné komunikace a také efektivního výchovného a vzdělávacího působení.⁴³

⁴³ PAPE, I: *Jak pracovat s romskými žáky: Příručka pro učitele a asistenty pedagogů*. [online] 2007. [cit.2012-03-02]. Dostupné z http://www.internetovekluby.cz/LinkClick.aspx?link=prirucka_jak_pracovat_s_romskymi_zaky_text_web.pdf&tabid=157

Důležitou komunikační bariérou a velmi málo zmiňovanou může také být nedostatečná příprava učitelů na práci s romskými žáky i jejich rodiči. Ing. K. Holomek ve svém „Návrhu vzdělávacího systému romských žáků a studentů v českém školství“ uvádí jako jeden z klíčových bodů neúspěšnosti romských žáků nedostatečnou připravenost učitelů na výchovu a vzdělávání romských dětí.⁴⁴ Učitelé nejsou na tuto praxi připravováni v rámci univerzitního vzdělání. Pedagogové neznají psychiku nejen romských žáků, ale Romů obecně. Nevědí nic o jejich životním prostředí, o rodině, o historii a sociologii Romů. Přestože Romové tvoří v České republice nejpočetnější etnickou menšinu, škola to nebere v úvahu, neseznamuje prostřednictvím učebnic a osnov své žáky s romskou historií, kulturou, způsobem života. Škola je tak romskému žákovi cizí. To vytváří stav vzájemné nedůvěry, napětí a výčitek. Kdyby se obě strany ve škole dobře poznaly, vedlo by to zajisté k větší míře tolerance a vytváření důvěry. Nesnášenlivost je však tvořena rodiči na obou stranách a je důsledkem vzájemného nepoznání a nedůvěry. Nezkušenosti a nepoučení pedagogové této situaci navíc ještě přispívají další nedůvěrou a napětím vůči romským žákům i jejich rodičům. Domnívají se, že dělají maximum a je to nedoceno.⁴⁵

Podle dotazníkového průzkumu, který jsem prováděla na ZŠ praktická a ZŠ speciální, Liberec, Orlí, však většina z pedagogů odpověděla, že podle nich žádné komunikační bariéry nejsou. Odpovídali pedagogové na již zmíněné škole. Podle asistenta pedagoga však, komunikační bariéry existují. Bariéry spatřuje v předsudcích, v samotném zprostředkování dané komunikace, a také je velkým problémem nezájem rodičů, který zřejmě vyplývá z jejich špatných zkušeností se školou a institucemi obecně. Toto zjištění, které uvedl asistent pedagoga, se shoduje s šetřením, které provedlo Amnesty international v roce 2010. Opravdu se na školách vyskytují komunikační bariéry ve formě předsudků a stereotypů. Je to velký problém společnosti, tyto předsudky se v nás utvářejí i vlivem médií, které v tomto ohledu vedou z jejich strany velice úspěšnou kampaň.

4.3. Překonání komunikačních bariér

Už několikrát zde bylo zmíněno, jak je spolupráce a komunikace školy s rodinami důležitá a přínosná zejména v oblasti působení na dítě a jeho vzdělávání. I přesto, že by se komunikace rozvíjet měla, z výše uvedených faktů je zřejmé, kolik překážek je jí

⁴⁴ BALVÍN, J. *Společně : (spolu s Romy k multikulturní výchově ve školství): setkání romské i neromské mládeže s pedagogy a přáteli v Brně 12. a 14. dubna 1996*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 80-902149-2-4. S. 59.

⁴⁵ BALVÍN, J., pozn. 44, s. 72.

kladeno. Existují však principy, díky nimž můžeme tyto bariéry v komunikaci prolomit a překonat.

Podle Říčana (1998) je nejdůležitější je projevit respekt: „*S rodiči jednáme s úctou, někdy je třeba vyslechnout lidský osud, poradit v nejrůznějších záležitostech. Nikdy to není ztráta času, protože se nám zase pootevřou dveře do sociální struktury uzavřené komunity. A vzájemné porozumění potřebuje doširoka otevřené dveře.*“⁴⁶

V **Národním programu Phare** se objevují také principy, které by pomohly překonat komunikační bariéry.

- Klíčovou strategií by mělo být zapojení rodin jako aktivních účastníků vzdělávání jejich dětí, čím více jsou totiž rodiče do školy zapojeni, tím více se zajímají o vzdělávání svých dětí a tím se vytváří lepší vztah a spolupráce školy s rodinami.
- Také vidí romského asistenta jako most mezi školou a rodinou a je její nedílnou součástí.
- Také zapojení rodičů do volnočasových aktivit přináší své úspěchy.⁴⁷

Jako nejúčinnější se z mého pohledu jeví prolomení komunikačních bariér skrze dítě. Jinými slovy obnovit důvěru mezi školou a rodiči, díky zvýšení zájmu rodičů o činnost jejich dětí ve škole či mimo domov. Zde by měli velkou roli hrát učitelé, jejichž náplní práce není pouhá výuka, ale i práce s dětmi v činnostech, v nichž nalézají radost, uspokojení a vynikající nadprůměr. Pokud prezentují výsledky své činnosti před rodiči při různých příležitostech (např. již zmiňované besídky), přitáhnou rodiče i do školy. Této účinné metody využívají v Základní škole praktické v Liberci a rodiče v takovém případě do školy opravdu přijdou. Ovšem uplatňování této metody by se mělo častěji a ne pouze jen v období rodičovských schůzek. Zapojení rodičů do školy a do vzdělávání jejich dětí by mělo být mnohem intenzivnější, aby mohlo nést své ovoce. Rodiče se mohou zapojit do výuky například rolí asistenta, stávají se tak aktivním článkem vzdělávání, nebo se rodiče mohou stát spolupracovníkem v terénu (např. dohled při nějaké exkurzi).

Velice dobrým nápadem je tzv. žákovská smlouva (smlouva mezi učitelem, žákem a rodiči). Za cíl si klade najít individuální vzdělávací cestu žáka v rámci daného předmětu,

⁴⁶ ŘÍČAN, P., pozn. 16, s. 114.

⁴⁷ *Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků, Metodická příručka pro 2. stupeň ZŠ (Phare, 2000)*, pozn. 36.

umožnit žákovy najít si vlastní metodu ke splnění daného cíle a vytvořit prostor pro odpovědnost. Smlouva je vytvářena individuálně s pomocí učitele i rodičů. Podpisem všechny strany stvrzují platnost smlouvy na určité období, po kterém následuje autoevaluace vlastních výsledků. Velmi důležitý je bod, kdy se na vytváření studijního plánu svého dítěte podílejí i sami rodiče, aktivněji se poté zapojují do jeho plnění a do spolupráce se školou. Dítě je zde tedy hlavní článkem, který propojuje obě strany, mající za cíl stejný výsledek a to úspěch žáka.

4.4. Příklady dobré praxe

Iveta Pape ve své knize uvádí některé příklady dobré praxe. Jako první se zde objevuje Mentoring, neboli doučování. Během posledních šesti let je doučování romských dětí součástí činnosti občanských sdružení a ostatních neziskových organizací. V dnešní době zřejmě neexistuje romské občanské sdružení, které by nenabízelo možnost doučování romským dětem. Není ještě známe do jaké míry má tento mentoring vliv na vzdělávací výsledky dětí ve školách, ale praxe ukazuje, že dobrovolné doučování, které probíhá mimo školu a je provozováno ne-učiteli, navíc bývá spojeno s jinými zájmovými činnostmi, se ukazuje pro romské žáky jako zajímavé. V našem kraji se také můžeme setkat s podobnými organizacemi například Liberecké romské sdružení, které také nabízí komunitní centra nejen pro děti ale i mládež do 26 let.

Autorka knihy uvádí příklad projektu v Praze z roku 2000/2001. Projekt nesl název „Doučování-mentoring“ a byl zaštitěn organizací Nová škola. Projekt byl zaměřen na romské žáky v 8. a 9. třídách základní školy, kteří měli předpoklady pro další studium na středních školách. Projekt měl splnit několik cílů: nejprve se měli najít žáci pražských základních tříd, kteří měli předpoklady pro studium na střední škole a následně je prostřednictvím doučování připravit na úspěšné přijímací řízení. Druhým záměrem bylo poskytovat těmto žákům během jejich studia na středních školách neustálý „servis“, aby úspěšně dosáhli maturity.

Tyto plány vycházely z dosavadních zkušeností, že pokud se romský žák dostane na střední školu či učňovský obor, dlouhé studium nevydrží a velmi brzy školu opouští. V mnoha případech však nejde o neochotu studovat, ale také vliv rodičů, kteří často nemohou školu financovat, nebo nemohou být studentovi nápomocni.

Mentorem se může stát každý mladý člověk, vysokoškolského vzdělání, který se velmi dobře orientuje v prostředí střední školy. Jeho práce není téměř hrazena, pracuje ve vlastním volném čase. Náplní jeho práce je být nápomocen studentovi nejen co se týče školních potřeb ale také by měl studentovi pomoci se vstupem do jiného prostředí, pomoci mu k organizování jeho volnočasových aktivit. Období na střední škole je pro romské studenty velmi těžké, jelikož se i podle slov autorky cítí osamoceně. Mentor by měl tedy pomoci i v těžkých chvílích kdy student zvažuje odchod ze střední školy.

Tento projekt funguje dodnes, ukázalo se však, že pokud by se zaměřil pouze na doučování, byl by odliv studentů neúnosný a projekt by musel být zrušen. Některá doporučení pro ty, kteří s romskými žáky pracují, se však najít dají.

- dobrovolnost,
- propojování doučování s jinými volnočasovými aktivitami,
 - zařídit místo, které je určeno pouze pro tyto účely, tedy například nějakou klubovnu,
 - nalézt dobrovolníky, kteří budou doučovat a budou ke svému svěření zodpovědní (mohou to být asistenti, kteří působí na školách),
 - doučování organizovat jako projekt, kde učitel se stává koordinátorem projektu a dobrovolníků.

Další příklad dobré praxe, bychom mohli spatřovat v projektu Romano suno, neboli Romský sen. V roce 1997 výše již zmiňovaná organizace Nová škola, spustila projekt, který měl podobu literární soutěže v romském jazyce. Cílem této soutěže bylo dát šanci romským dětem, které umějí romsky, aby tuto svou schopnost mohly uplatnit. Pokud by si však žáci mohli sami zvolit jazyk, v kterém by své práce psali, byla by jím určitě čeština, jelikož se tento jazyk učí ve škole. Navíc mnoho žáků romsky neumí, nebo je pro ně pouze jazyk, kterým mluví, ale neznají ho v psané podobě. I přesto tato soutěž měla dětem, ale i pedagogům dokázat, že romština je svébytným jazykem a že za její znalost mohou být pozitivně hodnoceny, což je velmi důležité.

Tato soutěž je zde zmiňována především proto, že literární díla jsou každoročně vydávána ve sborníku Romano suno. Tento sborník může být velmi důležitým a cenným materiálem pro ty, kteří s romskými dětmi pracují. Z prací romských žáků se dozví mnoho

o romské kultuře, romské rodině i o tom jak romské děti věci kolem sebe prožívají. Výhodou sborníku je jeho dvojjazyčnost, tudíž ho mohou využít i neromští učitelé při své výuce.

Příběh jedné učitelky na základní škole (Libuše Křenkové) by mohl ilustrovat dobré přístupy, které vedou ke zlepšení komunikace mezi školou a rodiči romských žáků. Za své praxe uvádí případ, kdy se jí podařilo zapojit i rodiče do aktivit školy. V roce 1975 nastoupila jako třídní učitelka 9 třídy na ZŠ v Potštátě. Ve třídě měla převážnou část děvčat a jen 4 chlapce. Hodinu dějepisu ignorovali, raději seděli někde venku a pokušovali. Místo toho, aby volal rodiče nebo jim psala poznámky, nabídla jim spolupráci při nácviu divadelní pohádky. *„Z žáků-darebáčků se stali hrdinové našeho představení.“* A ještě další dopad měla tato činnost. Do realizace se zapojili i rodiče, pomáhali s kulisami i osvětlením.⁴⁸

I díky těmto jednotlivcům lze dojít k závěru, který nemusí být skeptický vůči romským rodičům. Pokud se zvolí správné způsoby, škola se pro ně může obrátit ze stavu nepřítelů alespoň do formy akceptovatelné, v nejlepším případě do formy přátelské.

⁴⁸ Libuše Křenková: Vzdělávání Romů jinak. *Učitelské listy web o změnách ve vzdělávání* [online]. © 2008 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.ucitelske-listy.cz/2012/04/libuse-krenkova-vzdelavani-romu-jinak.html>

5. Základní školy praktické

Podle zjištění České školní inspekce z roku 2009/2010 se ukazuje, že Romové tvoří 35% žáků ve skupině dětí s diagnózou mentálního postižení, což je možné klasifikovat jako diskriminaci. V některých krajích přitom tvoří téměř polovinu (např. Karlovarský 48,5%, Liberecký 41,8%).⁴⁹ Tito žáci jsou umístováni na bývalé zvláštní školy, dnes zvané „základní školy praktické“. Žáci na základních školách praktických jsou vzděláváni podle Školního vzdělávacího programu pro praktickou školu.

Co znamená základní škola praktická? Tyto školy jsou ze zákona školami základními, bohužel však základní vzdělání podle požadavků RVP řadě žáků neposkytují. Podle zjištění jsou romští žáci na tyto školy doporučováni bez diagnózy mentálního či jiného zdravotního postižení ve smyslu školského zákona.⁵⁰

Základní vzdělání na základních školách praktických by mělo žákům pomoci získat a postupně zdokonalovat klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na praktické situace a jednání. U žáků s lehkým mentálním postižením je možné naplňovat hlavní cíle základního vzdělání s využitím přístupů, metod a forem odpovídajícím vývojovým zvláštnostem žáka.

Hlavními cíly základního vzdělávání jsou:

- umožnit žákům osvojit si strategii učení a motivovat je pro celoživotní učení,
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů,
- vést žáky k všestranné a účinné komunikaci,
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých,
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako samostatné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti,

⁴⁹ Výroční zpráva ČŠI za školní rok 2009/2010. In: *Česká školní inspekce* [online]. 2010 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolni-rok-2009-2010>

⁵⁰ *Výroční zpráva ČŠI za školní rok 2009/2010*, pozn. 49.

- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací, rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, svému prostředí i k přírodě,
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný,
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi,
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet své schopnosti i reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.⁵¹

Jak již bylo v textu výše uvedeno, romští žáci jsou na školy praktické doporučovány neoprávněně a s nepoučeným souhlasem rodičů. Na těchto školách se jim nedostává adekvátního vzdělání. Není tedy divu, když více než třetina Romů získává vzdělání na „zvláštních“ školách, že je vzdělanostní charakter romské populace za neuspokojivý. Tato nepříznivá situace má vliv v oblasti sociální, ekonomické i kulturní, prohlubuje skupinové i společenské rozpory a vyvolává problémy v oblasti národnostního porozumění. Základní podmínkou pro odstranění nerovnosti Romů by měla tedy být filosofická strategie školského systému, který je povinen akceptovat ve výchovně-vzdělávacím procesu přítomnost romských dětí s jejich etnickou, kulturní a sociální odlišností.⁵²

E. Šotolová také uvádí stěžejní úkoly, které by měly sloužit zlepšení situace:

- čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od 1. ročníku ZŠ,
- formami a metodami práce motivovat a pěstovat pozitivní postoj žáků i jejich rodičů ke vzdělání,
- co nejvíce využívat přirozeného nadání a schopností romských žáků pro specifickou přípravu na povolání a občanský život,⁵³

⁵¹RVP ZV- příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentální postižením. In: [Http://www.msmt.cz/file/10429_1_1/download](http://www.msmt.cz/file/10429_1_1/download) [online]. 2005 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/10429_1_1/download

⁵² ŠOTOLOVÁ, E., pozn. 33, s. 40.

⁵³ ŠOTOLOVÁ, E., pozn. 33, s. 48.

Přípravné třídy

Minimálně první bod, který uvádí E. Šotolová, tedy překonání počáteční neúspěšnosti a vyrovnání se s neromskými žáky by mohly vyřešit přípravné třídy. Několikrát zde již byly zmíněny, tentokrát bych chtěla osvětlit jejich vznik a funkci.

Přípravné třídy by měli dětem pomoci adaptovat se na nové prostředí a školní režim. Toto řešení vychází z usnesení vlády ČR č. 210 ze dne 28. dubna 1993 k situační zprávě o problematické romské komunitě. Vláda pověřila MŠMT ČR k realizaci opatření, které by pomohlo odstranit jazykový handicap romských dětí, který je jedním z hlavních problémů, se kterými se předškolní děti potýkají, a v němž tkví neuspokojivé výsledky jejich vzdělávání.

Přípravné třídy však nemají být zaměřeny pouze na osvojení českého jazyka, ale také na rozvíjení jazyka, kultury a tradic Romů obecně. Přípravné ročníky mají být zřizovány při mateřských nebo základních školách jako tzv. přípravné třídy, kde si mají romské děti osvojit rozmanitými hravými formami český jazyk v rozsahu nezbytném pro výuku v běžných třídách základních škol a získat tak základní dovednosti a návyky.⁵⁴ Obsah vzdělávání se řídí podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a je součástí školního vzdělávacího programu.⁵⁵

⁵⁴ ŠOTOLOVÁ, E., pozn. 33, s. 53.

⁵⁵ ŠOTOLOVÁ, E., pozn. 33, s. 56.

Závěr

Tato práce se zabývá tématem komunikace mezi školou a rodiči romských žáků, s tím je samozřejmě spojena řada dalších problémů, záleží však na úhlech pohledu. Z vnějšího pohledu se zdá, že komunikace mezi školou a rodiči romských žáků téměř neprobíhá a pokud ano, tak jen v omezené míře a ne příliš přátelskou formou. Při bližším prozkoumání se ukazuje, že tato komunikace může být i přátelská, ale záleží na tom, jak se obě strany dohodnou a jakou formou komunikují. Ze všech výzkumů vyplývá, že nejúčinnější je osobní komunikace, ta je však bohužel většinou omezena pouze na prostory školy. Zřejmě není dost vůle jak ze strany učitelů, tak ze strany Romů pouštět si školu do osobního života. Z tohoto důvodu je mnohdy nemožné navštívit romskou rodinu přímo v místě jejího bydliště. Tato skutečnost se ukazuje jako zásadní. Pokud není ochota ani z jedné ani z druhé strany skutečně se poznat, nemůže být komunikace a spolupráce se školou nikdy úspěšná. Zřejmě není chyba jen na jedné straně, tedy pouze v Romech jak se často tvrdí. Na hlavu romských rodičů se snáší kritiky ze všech stran, že nemají ochotu spolupracovat a brání se komunikaci, ano ochotu často opravdu nemají, ale to opět vychází z jejich dřívějších zkušeností a podmínek, ve kterých žijí. Jak se také ale ukazuje, mnohdy nemají ochotu komunikovat ani pedagogové, zejména v situacích, kdy mají být romští žáci zařazováni do základních škol praktických. Obě strany dělají chyby, jsou rovnocennými partnery, pokud chceme dosáhnout nějaké změny, nesmíme spoléhat pouze na jednu ze stran, ale musí začít kooperovat společně učitelé, rodiče i stát.

Česká společnost se potýká s problémem vzdělávání minorit již dlouhou dobu, myslím ale, že už nastal čas na větší změny týkající se školské politiky. Je velmi smutné, že národ, který je dědicem odkazu Jana Ámose Komenského a Přemysla Pittra⁵⁶ není schopen se vyrovnat s otázkou multikulturního vzdělávání. Vždyť tyto zásady jsou v našem prostředí prosazovány již po několik staletí.

Část práce je věnována učitelům romských žáků, jelikož jsou nejdůležitějším článkem v komunikaci mezi školou a rodiči romských žáků. V dnešní době nesmíme očekávat, že Romové budou v tomto ohledu iniciativní, škola je pro ně mnohdy noční

⁵⁶ Přemysl Pitter (1895-1976) byl opravdu mimořádným člověkem. Duchovní Jednoty bratrské je označován za muže tolerance a humanity. Stal se pacifistou, křesťanem, bojovníkem za lidská práva, ale zejména pedagogem- vychovatelem. V roce 1924 založil „Milíčův dům“ jehož cílem se stala výchova nejchudších žižkovských dětí. Od konce 2. světové války se staral o děti přicházející z koncentračních táborů. Společně vychovával a pečoval o židovské i romské děti uzdravující se z hrůz koncentračních táborů a později se k nim přidaly také německé děti rodičů odsunutých po válce.

můrou a jejich segregace dosáhla již takového stupně, po kterém není divu, že nemají důvěru v tuto instituci. To je nejtěživější problém, jenž půjde jen velmi těžko napravit. Ve škole se přitom odehrává velká část našeho života a je velmi důležitá pro náš další život. Jaké zkušenosti si však odnese romský žák, který na školu pohlíží s odporem a ještě k tomu se mu dostane polovičného vzdělání na základních školách praktických než by si zasloužil? Zde by se mělo přistoupit k první velké změně, je důležité působit na mladé Romy. Poučme se z dřívějších chyb a neopakujme je neustále dokola.

Při psaní této práce mě také zarazilo, jak málo knih se věnuje přímo otázce komunikace školy s rodiči. Je mnoho knih zaměřených na vzdělávání Romů, ale na jejich rodiče jen pár kapitol, jak je to možné? Rodiče přitom hrají velice důležitou roli, jak vyplývá i z této práce, neměli by být v žádném případě opomíjeni. Pokud se totiž nezmění postoj rodičů ke vzdělání, může i sebemenší snaha učitelů v působení na mladé Romy přijít vniveč. Dokud školský systém nepochopí, že rodiče jsou rovnocennými partnery ve vzdělávání a dokud sami rodiče nepochopí, že pokud se těmi partnery nestanou, nemohou se jejich děti stát úspěšnými ve vzdělání, zřejmě nikdy nedosáhneme změny, po které tak dlouho voláme.

Doufám, že tato práce odpověděla na mnohé otázky položené v úvodu, a že dokázala nastínit fázi vývoje spolužití minoritní a majoritní společnosti, ve které se dnes nachází. Na jednu otázku bohužel odpovědět nemohu a to, jak se tato situace bude vyvíjet dál, doufejme, že se nám i na tuto otázku podaří brzy nalézt pozitivní odpověď. Myslím, že ještě není vše ztracené a pokud budeme chtít my i Romové nalézt společnou řeč, ocitneme se na nejlepší cestě ke spokojenosti obou stran. Bude to však zřejmě ještě nějakou dobu trvat.

Použité zdroje

Literatura

- BALVÍN, J. *Romové a jejich učitelé : 12. setkání Hnutí R v Květušíně 27.-28. listopadu 1998*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1999. 80-902461-1-7. 143 s.
- BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha: Radix 2004. 80-86031-48-9. 206 s.
- BALVÍN, J. *Společně : (spolu s Romy k multikulturní výchově ve školství): setkání romské i neromské mládeže s pedagogy a přáteli v Brně 12. a 14. dubna 1996*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 80-902149-2-4. 143 s.
- EGER, L.ed. *Komunikace školy s veřejností*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2001. 80-7082-828-5. 130 s.
- HARTL, P.-HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-686-5. 797 s.
- KRÁLÍKOVÁ, M.-SINGEROVÁ-NEČESANÁ, J. *Rodina a škola ve výchovné spolupráci*. 1. vyd. Praha: SPN 1985. 99 s.
- MÜLLEROVÁ, S. *Komunikace ve škole: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. 80-7083-618-0. 73 s.
- NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 80-7178-741-8. 223 s.
- *Nedokončený úkol: romští žáci v České republice stále čelí překážkám ve vzdělání*. 1. vyd. London: Amnesty International, 2009. 74 s.
- NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi: význam komunikace, vztah učitele k žákovi, komunikace ve škole, ukázky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 80-247-0738-1. 171 s.
- ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. 80-7178-410-9. 149 s.
- ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 978-80-246-1524-0. 123 s.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 978-80-7367-414-4. 870 s.

Internetové zdroje

- ČIHÁČEK, V.: *Podpora vztahu rodičů dětí s postižením a školy ve vzdělávacích programech: Alternativní vzdělávací program zvláštní školy pro žáky romského etnika*. [online] 2004 [cit. 2012-03-13] Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/~cihacek/publikace/vzdelavaci_programy_2004.htm
- Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků, Metodická příručka pro 2. stupeň ZŠ (Phare, 2000). In: *Agentura pro sociální začleňování* [online]. © 2012 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-vzdelavani/vzdelavaci-metodologie-pro-podporu-romskych-zaku-metodicka-priruccka-pro-2-stupen-zs-phare-2000/details>
- Koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. 24.9. 2005 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/koncepce-vcasne-pece-o-deti-ze-sociokulturne-znevychodnujiciho-prostredi-1>
- *Národní koncepce rodinné politiky*. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí 2005. [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf
- PAPE, I: *Jak pracovat s romskými žáky: Příručka pro učitele a asistenty pedagogů*. [online] 2007. [cit.2012-03-02]. Dostupné z http://www.internetovekluby.cz/LinkClick.aspx?link=priruccka_jak_pracovat_s_romskymi_zaky_text_web.pdf&tabid=157
- Libuše Křenková: *Vzdělávání Romů jinak. Učitelské listy web o změnách ve vzdělávání* [online]. © 2008 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.ucitelske-listy.cz/2012/04/libuse-krenkova-vzdelavani-romu-jinak.html>.
- Výroční zpráva ČŠI za školní rok 2009/2010. In: *Česká školní inspekce* [online]. 2010 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolni-rok-2009-2010>

- RVP ZV- příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. In: *Http://www.msmt.cz/file/10429_1_1/download* [online]. 2005 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/10429_1_1/download

Seznam příloh

Příloha č.1: Dotazník

Příloha č.2: Grafické vyhodnocení dotazníkového šetření

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK NA TÉMA: KOMUNIKACE MEZI ŠKOLOU A RODIČI ROMSKÝCH ŽÁKŮ

Prosím Vás o vyplnění dotazníku, který slouží pro účely bakalářské práce, na výše zmíněné téma. Předem děkuji za Váš čas.

Eliška Zachová
Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

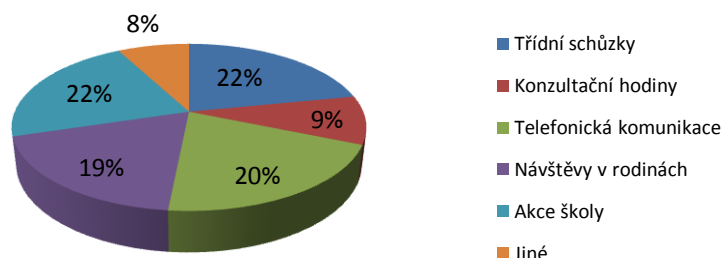
Odpovědi, které vyberete, označte prosím křížkem.

1. Jaké komunikační příležitosti nabízí Vaše škola rodičům Vašich romských žáků?
 Třídní schůzky
 Konzultační hodiny
 Telefonická komunikace
 Návštěvy v rodinách
 Akce školy
 Jiné.....
2. Jaké komunikační příležitosti využívají rodiče Vašich romských žáků?
 Třídní schůzky
 Konzultační hodiny
 Školní akce
 Jiné.....
3. Jakou má, podle Vás, kvalitu komunikace s rodiči Vašich romských žáků?
 Je korektní
 Spíše nekorektní
 Přátelská
 Nekomunikují
 Jiné.....
4. Myslíte si, že existují komunikační bariéry mezi Vaší školou a rodiči Vašich romských žáků?
 Ano
 Ne

5. Jaké jsou komunikační bariéry mezi Vaší školou a rodiči Vašich romských žáků.
- Jazyková bariéra
 - Kulturní bariéra
 - Odlišný přístup k výchově a vzdělávání
 - Odlišná barva kůže- rasové důvody
 - Jiné.....
6. S jakými důvody komunikace s rodiči Vašich romských žáků máte nejčastěji zkušenost?
- Zámky dětí
 - Úspěchy dětí ve škole
 - Neúspěchy dětí
 - Řešení problémů ve škole
 - Snaha zapojit rodiče do školy
 - Jiné.....
7. Informujete rodiče Vašich romských žáků o dalších dostupných možnostech vzdělávání?(Neziskové organizace- Liberecké romské sdružení, využití romského asistenta pedagoga,...)
- Ano
 - Ne
 - O ničem dalším nevím
8. Spolupracují rodiče Vašich romských žáků s Vaší školou?
- Ano
 - Ne
 - Občas
 - Je to individuální
 - Většinou ne
 - Většinou ano

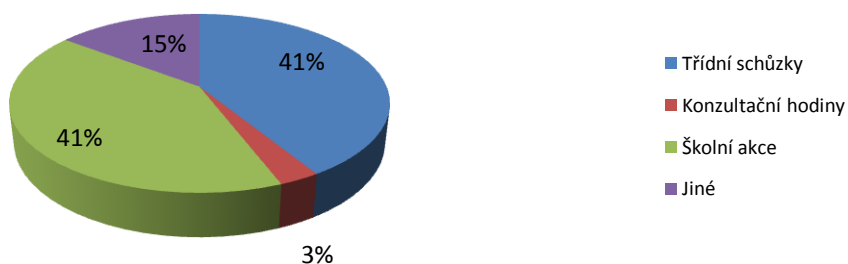
Příloha č. 2: Grafické vyhodnocení dotazníkového šetření

1. Jaké komunikační příležitosti nabízí Vaše škola rodičům Vašich romských žáků?

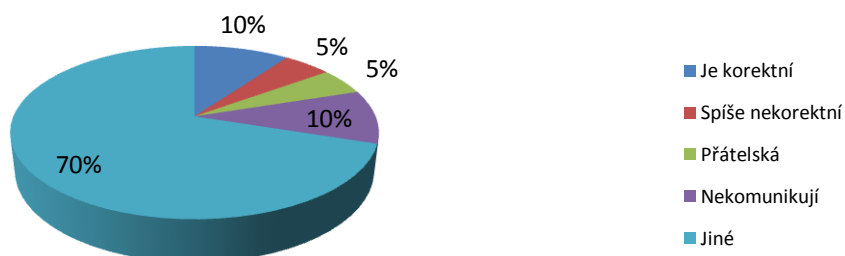
Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
1	Třídní schůzky	14	22
	Konzultační hodiny	6	9
	Telefonická komunikace	13	20
	Návštěvy v rodinách	12	19
	Akce školy	14	22
	Jiné	5	8
Celkem		64	100,00 %

2. Jaké komunikační příležitosti využívají rodiče Vašich romských žáků?

Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
2	Třídní schůzky	14	41%
	Konzultační hodiny	1	3%
	Školní akce	14	41%
	Jiné	5	15%
Celkem		34	100,00 %

3. Jakou má, podle Vás, kvalitu komunikace s rodiči Vašich romských žáků?

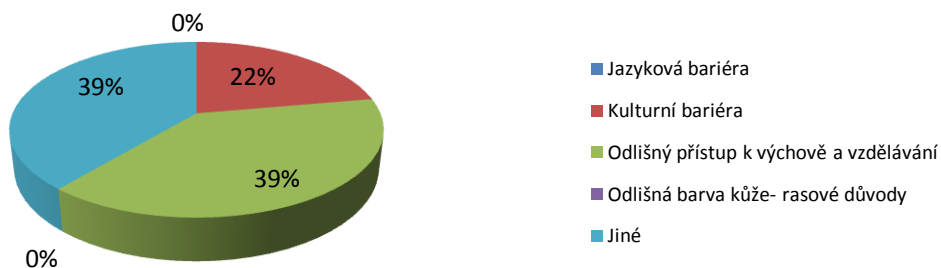
Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
3	Je korektní	2	10%
	Spíše nekorektní	1	5%
	Přátelská	1	5%
	Nekomunikují	2	10%
	Jiné	14	70%
Celkem		64	100,00 %

4. Myslíte, že existují komunikační bariéry mezi Vaší školou a rodiči Vašich romských žáků?

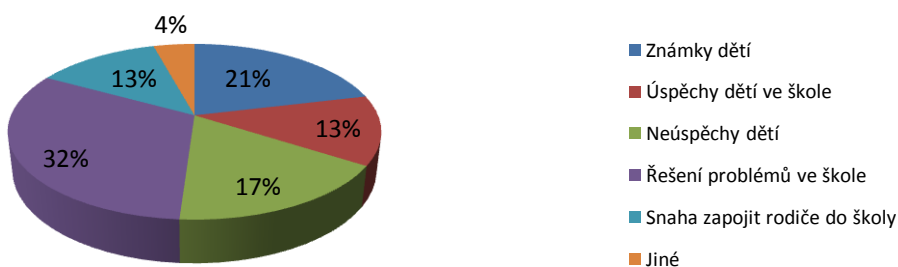
Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
4	Ano	5	36%
	Ne	9	64%
Celkem		14	100,00 %

5. Jaké jsou komunikační bariéry mezi Vaší školou a rodiči Vašich romských žáků?

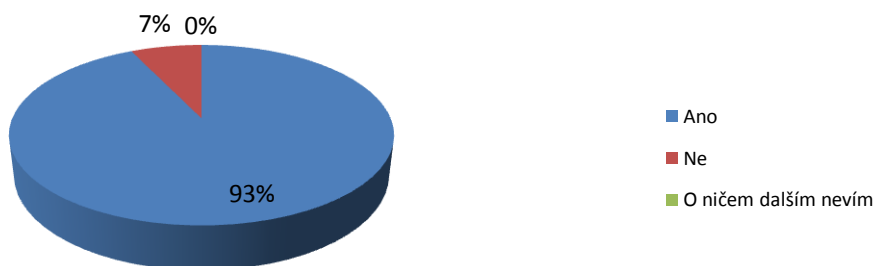
Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
5	Jazyková bariéra	0	0%
	Kulturní bariéra	4	22%
	Odlišný přístup k výchově a vzdělávání	7	39%
	Odlišná barva kůže- rasové důvody	0	0%
	Jiné	7	39%
Celkem		18	100,00 %

6. S jakými důvody komunikace s rodiči Vašich romských žáků máte nejčastěji zkušenost?

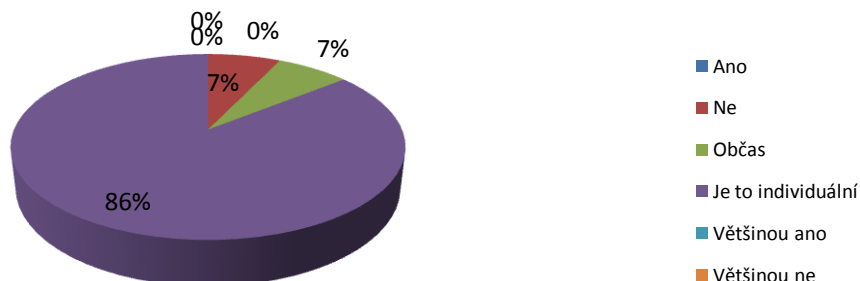
Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
6	Zámky dětí	10	21%
	Úspěchy dětí ve škole	6	13%
	Neúspěchy dětí	8	17%
	Řešení problémů ve škole	15	32%
	Snaha zapojit rodiče do školy	6	13%
	Jiné	2	4%
Celkem		47	100,00 %

7. Informujete rodiče Vašich romských žáků o dalších dostupných možnostech vzdělávání? (Neziskové organizace- Liberecké romské sdružení, využití romského asistenta pedagoga,...)

Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
7	Ano	13	93%
	Ne	1	7%
	O ničem dalším nevím	0	0%
Celkem		14	100,00 %

8. Spolupracují rodiče Vašich romských žáků s Vaší školou?

Číslo otázky	Možnosti	Četnost	Procenta
8	Ano	0	0%
	Ne	1	7%
	Občas	1	7%
	Je to individuální	12	86%
	Většinou ano	0	0%
	Většinou ne	0	0%
Celkem		14	100,00 %